

Prokop, Krzysztof R.

Sakry i sukcesja święceń biskupich pasterzy diecezji wigierskiej, sejneńskiej (augustowskiej) oraz łomżyńskiej

Studia Teologiczne 28, 305-342

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

KRZYSZTOF R. PROKOP

SAKRY I SUKCESJA ŚWIĘCEŃ BISKUPICH PASTERZY DIECEZJI WIGIERSKIEJ, SEJNEŃSKIEJ (AUGUSTOWSKIEJ) ORAZ ŁOMŻYŃSKIEJ

Na łamach wydawanego wspólnie przez archidiecezję białostocką oraz diecezje drohiczyńską i łomżyńską rocznika naukowego „Studia Teologiczne. Białystok – Drohiczyn – Łomża” piszący te słowa zaprezentował w poprzednim z tomów problematykę sakr i sukcesji święceń biskupich pasterzy Kościołów mińskiego, pińskiego oraz drohiczyńskiego – a więc trzech biskupstw powiązanych ze sobą w sposób organiczny wspólną tradycją historyczną¹. Wcześniej jeszcze, na łamach innego spośród czasopism teologicznych, ten sam autor omówił w podobny sposób analogicznego charakteru tematykę co się tyczy dotychczasowych pasterzy Kościoła białostockiego, wyrastającego z kolei z tradycji (archi)diecezji wileńskiej². Nie godzi się tedy pozostawić „odłogiem” tejże kwestii, gdy chodzi o aktualną diecezję łomżyńską oraz jej historyczne poprzedniczki – biskupstwa wigierskie oraz sejneńskie (augustowskie). Warto wszakże przy tym zauważyć,

-
- ¹ K.R. PROKOP, *Sakry i sukcesja święceń biskupich pasterzy diecezji mińskiej, pińskiej i drohiczyńskiej*, „Studia Teologiczne. Białystok – Drohiczyn – Łomża” 27 (2009), s. 361-395. W tamtej publikacji – bez świadomości autora (wobec braku korekty autorskiej) – na etapie przełamania tekstu dekompozycji uległ końcowy fragment graficznego schematu sukcesji na s. 393, skutkiem czego w owej uwidocznionej w druku postaci zawiera on błędne wskazania. Należy zatem sprostować, iż konsekratorem Bolesława Słoskansa był Michel d’Herbigny, gdy z kolei Jan Chrapek i Antoni Pacyfik Dydycz przyjęli sakrę z rąk Józefa Kowalczyka, który nie udzielał święceń biskupich Kazimierzowi Świątkowi, lecz ów pełni kapłaństwa dostąpił przez posługę Tadeusza Kondrusiewicza (konsekrowanego – tak samo, jak i J. Kowalczyk – przez sługę Bożego papieża Jana Pawła II). Pozostałe dane, widniejące na owym schemacie, odpowiadają aktualnemu stanowi wiedzy w tytułowej problematyce.
- ² K.R. PROKOP, *Sukcesja apostolska biskupw. i arcybiskupw. wileńskich oraz białostockich w XIX i XX stuleciu*, „Rocznik Teologii Katolickiej” 4 (2005), s. 165-210. Zob. również: tenże, *Sakry i sukcesja święceń biskupich pasterzy Kościoła wileńskiego z drugiej oraz trzeciej tercji XVIII stulecia*, „Rocznik Teologii Katolickiej” 5 (2006), s. 211-246.

że o ile w przypadku tamtych wcześniej wspomnianych Kościołów partykularnych mamy do czynienia ze swego rodzaju uwarunkowanym dziejowo „narastaniem” kolejnych struktur organizacji terytorialnej Kościoła katolickiego na tych ziemiach, jako że tworzenie owych nowych diecezji nie oznaczało równoczesnej likwidacji biskupstw, z których one niejako wyrastały (Białystok obok Wilna, Pińsk obok Mińska, następnie Drohiczyń obok Pińska oraz Mińska), o tyle w odniesieniu do owego „szeregu” trzech Kościołów lokalnych, o których rządcach mowa będzie poniżej, każdorazowo utworzenie nowej diecezji wiązało się z supresją poprzednio istniejącej³. W perspektywie podjętej przez nas obecnie tematyki ten aspekt nie posiada wszakże istotniejszego znaczenia – poza tym jednym czynnikiem, że nie zachodzi konieczność równoczesnego śledzenia szeregu pasterzy dwóch czy trzech naraz Kościołów partykularnych, jak to miało miejsce w tamtych przypadkach, lecz wyłącznie jednego, choć o zmieniających się granicach i nazwach.

W łącznym ujęciu chodzi zatem o grono w sumie 25 hierarchów, która to liczba obejmuje 14 ordynariuszy i 11 biskupów pomocniczych (sufrağanów). Nie będziemy w tym miejscu z osobna poświęcać uwagi metodzie prezentacji danych oraz samemu jako takiemu celowi podjętej analizy, gdyż są one identyczne, co w przypadku tekstu zamieszczonego w poprzednim numerze⁴. Podobnie i umiejscowienie poniższej analizy w szerszym kontekście stanu badań nad zagadnieniem sukcesji święceń biskupich rodzimego episkopatu w przeszłości odległej oraz bliskiej nie wydaje się konieczne, skoro już poprzednio wskazana została literatura przedmiotu z tego zakresu, w której zainteresowany czytelnik władny będzie znaleźć

³ Ogólnie do dziejów biskupstw wigierskiego, sejneńskiego (augustowskiego) i łomżyńskiego zob. m.in.: B. KUMOR, *Granice metropolii i diecezji polskich (966-1939)*, Lublin 1969-1971 [osobne odbicie z półrocznika „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 18 (1969)-23 (1971)], s. [232]-[235], [377]-[381]; W. JEMIELITY, *Diecezja augustowska czyli sejneńska w latach 1818-1872*, Lublin 1972, passim; B. KUMOR, *Augustowska diecezja*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 1, Lublin 1973, kol. 1086-1087; *Relationes status dioecesium in Magno Ducatu Lituaniae*, t. 2, ed. P. Rabikauskas, Roma 1978, s. 455-458, 479-485; B. KUMOR, *Ustrój i organizacja Kościoła polskiego w okresie niewoli narodowej (1772-1918)*, Kraków 1980, wg indeksu (Sejny, Wigry); W. JEMIELITY, *Zarys dziejów diecezji augustowskiej czyli sejneńskiej, „Lithuania”* [6] (1995) nr 2, s. 99-124 (zwł. s. 100-105); tenże, *Utworzenie diecezji łomżyńskiej*, [w:] *Biskupi diecezji łomżyńskiej. Działalność społeczna, polityczna, religijna*, pod red. T. Kowalewskiego i J. Łupińskiego, Łomża 2005, s. 9-18; tenże, *Łomżyńska diecezja*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 11, Lublin 2006, kol. 500-502.

⁴ Zob. wyżej przyp. 1.

interesujące go informacje⁵. Tak zatem w analogiczny sposób, jak to czyniliśmy w większości tekstów traktujących o sukcesji apostołowskiej rodzimego episkopatu, w pierwszej kolejności zaprezentujemy dane na temat sakr wszystkich owych 25 hierarchów, których imiona wpisane są w dotychczasowe dzieje diecezji wigierskiej, sejneńskiej (augustowskiej) oraz łomżyńskiej, by z kolei w oparciu o uporządkowany w ten sposób zasób danych faktograficznych, dotychczas rozproszony w rozmaitych edycjach źródłowych i opracowaniach, czy też zaczerpnięty wprost ze świadectw archiwalnych, dokonać przyporządkowania tego wyodrębnionego grona biskupów do wyróżnianych w literaturze przedmiotu linii sukcesji święceń.

Trudno wszakże nie zauważyć w tym miejscu, że w zasadzie należało by uwzględnić w naszym przeglądzie jednego jeszcze duchownego z grona następców Apostołów, mianowicie aktualnego nuncjusza apostołowskiego w Kongu i Gabonie Jana Pawłowskiego z prezbiterium młodej diecezji bydgoskiej (uprzednio kapłan archidiecezji gnieźnieńskiej, rodem z Biskupca Reszelskiego na Warmii), jako że w dniu 18 III 2009 r. został on prekonizowany przez papieża Benedykta XVI arcybiskupem tytularnym Sejn. Wraz z tym po raz pierwszy w dotychczasowych dziejach polskiego Kościoła jedno z niegdysiejszych biskupstw, istniejących dawniej na ziemiach historycznie związanych z polską państwowością, doczekało się „reaktywowania” w charakterze stolicy tytularnej, nadawanej biskupom nierezydentjalnym (obok sejneńskiej, dotyczy to również diecezji chełmskiej, który to tytuł póki co jednak nie został przypisany żadnemu spośród obecnie czynnych członków katolickiego episkopatu)⁶. Wobec tego rodzaju decyzji Stolicy Apostołowskiej nie sposób tedy wykluczyć, że w przyszłości w podobny sposób „odżyje” – jako biskupstwo tytularne – również diecezja wigierska, a obok niej także inne jeszcze Kościoły partykularne z rozległego obsza-

⁵ K.R. PROKOP, *Sakry i sukcesja święceń biskupich pasterzy diecezji mińskiej, pińskiej i drohiczyńskiej*, s. 385-386 przyp. 36. Z nowszych opracowań, ogłoszonych lub złożonych do druku już po publikacji tamtego tekstu, zob. zwł.: K.R. PROKOP, *Stan badań nad problematyką sakr biskupich XVI- i XVII-wiecznych metropolitów gnieźnieńskich (od Fryderyka Jagiellończyka do Michała Stefana Radziejowskiego)*, „*Studia Gnesnensia*” 23 (2009), s. 277-339; tenże, *Sakry i sukcesja święceń biskupich pasterzy diecezji chełmińskiej w dwóch ostatnich wiekach jej istnienia (1785-1992)*, „*Studia Pelplińskie*” 41 (2009), s. 113-142; tenże, *Sukcesja święceń biskupich pasterzy Kościoła warszawskiego (1798-2007)*, „*Prawo Kanoniczne*” 53 (2010) nr 1-2 [w druku]; tenże, *Sakry i sukcesja święceń biskupich pasterzy diecezji chełmińskiej w XVIII stuleciu*, „*Studia Pelplińskie*” 42 (2010) [w druku].

⁶ Por.: K.R. PROKOP, *Aquae Albae in Byzacena – stolica tytularna biskupa Piotra Krupy (poczet tytulariuszy)*, „*Miesięcznik Diecezji Pelplińskiej*” 18 (2009) z. 4, s. 324-325.

ru dawnej Rzeczypospolitej Obojga Narodów, dziś znane wyłącznie z kart podręczników historii kościelnej. Badaczom zajmującym się problematyką sukcesji święceń biskupich trudno tedy będzie pominąć w rozważaniach owych hierarchów, którym dane jest nieraz po wiekach dołączyć w ten właśnie sposób do pocztu biskupw.danej stolicy, zdawało by się już definitywnie zamkniętego wraz z jej niegdysiejszą supresją.

* * *

„W trzecim rozbiórce Polski Prusy zagarnęły pod względem kościelnym m.in. część diecezji wileńskiej, wraz z Wigrami, skrawek diecezji żmudzkiej, w rejonie Kowna, na lewym brzegu Niemna, oraz część diecezji łuckiej z Bielskiem i Drohiczyнем. Zgodnie z polityką władz zaborczych Fryderyk Wilhelm II już 9 VIII 1796 r. postanowił, że granice diecezji w anektowanych ziemiach winny pokrywać się z granicami administracji państwowej. Wówczas to pw.tała myśl włączenia «pruskich» części diecezji «zagranicznych» do diecezji płockiej i warmińskiej, ale już 1 IX tr. zadecydowano utworzenie z nich jednej względnie dwóch nowych diecezji. [Tak też] 24 XII 1796 r. pruski departament spraw zagranicznych postanowił utworzyć z omawianych terytoriów nową diecezję ze stolicą w Wigrach i w tej sprawie [...] niebawem zwrócono się do Stolicy Apostolskiej. [W dniu] 7 X 1797 r. papież Pius VI pw.erzył biskupw. płockiemu Krzysztofowi Hilaremu Szembekowi przeprowadzenie procesu informacyjnego w sprawie erekcji diecezji wigierskiej. [Dnia] 10 XI 1797 r. [stosowna] bulla papieska uzyskała *placetum regium* w Berlinie i została przesłana 7 XII tr. na ręce biskupa Onufrego Kajetana Szembeka, następcy zmarłego 8 IX tr. K.H. Szembeka. Dopiero 20 III 1798 r. biskup O.K. Szembek subdelegował ks. Wiktora Wyszowskiego, scholastyka i wikariusza generalnego płockiego, oraz ks. Tomasza Paszkowskiego, archidiacona pułtuskiego, do przeprowadzenia procesu kanonicznego w sprawie erekcji nowej diecezji. Proces został sporządzony i w 1798 r. przesłany do Rzymu, [a] ponieważ król pruski zamianował jeszcze 22 XII 1797 r. biskupem nowej diecezji ks. Michała Franciszka Karpw.cza, dlatego łącznie z procesem kanonicznym o erekcję diecezji przeprowadzono proces informacyjny nominata. W takich to okolicznościach papież Pius VI, w drodze na przymusową deportację do rewolucyjnej Francji, bullą z 16 III 1799 r. erygował diecezję wigierską, [zaś] 5 IV tr. nastąpiła prekonizacja ks. Karpw.cza biskupem nowej diecezji” – pisał o genezie pw.tania tudzież początkach istnienia biskupstwa ze sto-

licą w Wigrach ks. Bolesław Kumor⁷. Tak oto pośród nowych Kościołów partykularnych, pw.łanych do istnienia w latach 1798-1799 na terytoriach unicestwowionego państwa polsko-litewskiego, pozostających obecnie pod panowaniem trzech zaborców, obok diecezji mińskiej, warszawskiej oraz żytomierskiej pw.tała również wigierska, przy czym ogłoszenie na miejscu, w Wigrach, stosownej decyzji następcy św. Piotra przez subdelegowanego po temu oficjała generalnego *per Podlachiam* Jana Klemensa Gołaszewskiego, działającego w imieniu delegata papieskiego Onufrego Kajetana Szembeka, biskupa Płocka, miało miejsce dopiero 11 VII 1800 r., w którym to roku odbyła się również konsekracja pierwszego ordynariusza *loci*⁸.

Został nim wspomniany w przytoczonym wcześniej cytacie 55-letni Michał Franciszek Karpw.cz, niegdyś członek Zgromadzenia Księży Misjonarzy św. Wincentego à Paulo (lazarystów), do którego wstąpił w roku 1761 i z którego przeszedł w 1774 r. w szeregi kleru diecezjalnego, obejmując niebawem probostwa w Grażyszkach na Suwalszczyźnie (1775) oraz w Prenach (1778), jak również zostając archidiakonem kapituły katedralnej smoleńskiej (1776) i kanonikiem katedry w Poznaniu (1783). Wysoko ceniony przez współczesnych jako «złotousty» kaznodzieja, M.F. Karpw.cz zaznaczył się również na scenie politycznej, w okresie insurekcji kościuszkowskiej będąc członkiem władz rządowych na Litwie. Nie okazało się to stanowić przeszkody w jego promocji – z łaski króla Prus – na nową stolicę biskupią w Wigrach, w której dziejach zapisał się jako pierwszy z zaledwie dwóch jej pasterzy. Sakra tego hierarchy odbyła się w niedzielę 30 III 1800 r. (według innych przekazów dzień wcześniej, tj. w sobotę 29 III tr., co jednak wydaje się mniej prawdopodobne) bynajmniej nie w ustanowionym katedrą pw.erzonej mu diecezji pokamedulskim kościele Niepokalanego Poczęcia NMP w Wigrach, lecz w warszawskiej świątyni misjonarzy-lazarystów przy Krakowskim Przedmieściu, noszącej wezwanie Świętego Krzyża. Rzeczonego aktu dopełnił miejscowy sufragana, biskup tytularny Zenopolis Jan Chrzyciel Albertrandi, któremu asystowali – za stosowną dyspensą papieską – dwaj duchowni nie będący członkami episkopatu, mianowicie komendatoryjny opat cystersów z Obry Tomasz Ostaszewski oraz prepozyt warszawskiej kapituły katedralnej Adam Michał Prażmowski (obaj oni zo-

⁷ B. KUMOR, *Granice metropolii i diecezji polskich...*, s. [233]-[234]. Zob. również: tenże, *Ustrój i organizacja Kościoła polskiego...*, s. 181nn.

⁸ B. KUMOR, *Granice metropolii i diecezji...*, s. [234]; tenże, *Ustrój i organizacja Kościoła polskiego...*, s. 182. Zob. również: W. JEMIELITY, *Diecezja augustowska czyli sejneńska...*, s. 31; *Relationes status dioecesium...*, t. 2, s. 455-457. Także literatura wskazana wyżej w przyp. 3.

stali w niedalekiej przyszłości kolejnymi ordynariuszami płockimi – pierwszy w 1815 r. [1809], natomiast drugi w 1818 r.)⁹.

Rządy Michała Franciszka Karpw.cza w Kościele wigierskim trwały za ledwie trzy lata, niemniej to jemu właśnie przypadło w udziale położyć podwaliny pod nową strukturę diecezjalną. Jak napisano we wprowadzeniu do pośmiertnej edycji zbiorowej pism tego pasterza, wydanej w Warszawie w latach 1807-1813, w powierzonym jego trosce biskupstwie „sto czterdzieści z okładem kościołów i parafii, od trzech diecezji oderwanych, potrzebowało [wtedy] pasterza i urzędzenia. Nie było [urządzonej odpowiednio] katedry, nie było prałatów ku pomocy, nie było seminarium, nie było pomieszkania i stroju biskupiego. Trzeba było to wszystko na nowo tworzyć, urządzić, stanowić, sprawić. Obszerna Karpw.cza nauka, gotowość umysłu na tysiączne pytania, baczność na stosunek praw nowych ze starymi, dzielność mówienia i pisania, trafność w prowadzeniu interesów, wytrzymałość w pracy, temu wszystkiemu zaradzić i dogodzić potrafiły. W przeciągu trzech lat niespełna prawa Kościoła utrzymane, karność kapłańska przywrócona, załatwione wątpliwości, założona katedra, naznaczona kapituła, rozgraniczona diecezja, podzielone dekanaty, zwiedzone kościoły, poświęcone ołtarze, lud w miastach i wioskach pobierzmowany [został]. Tak ogromne, a ciągłe prace, przez niego samego wykonywane, osłabiły zdrowie Karpw.cza, nadwątlili siły ciała, żywość umysłu pełną ognia zmieniły nieco; pracować jednak nigdy nie przestał, bo dobro religii i Kościoła nad swoje życie przedkładał. Na koniec – wyniszczony pracami – żyć przestał 5 XI 1803 r., przeżywszy lat 59. Śmierć jego nieukojojny żal sprawiła nie tylko kapłanom i trzodzie owczarni jego, ale wszystkim pow. zechnie obywatelom, którzy go znali, lub tylko o jego sławie zasłyszeli. Umarł za wcześnie Kościołowi, naukom, familii; żył dosyć sobie, dosyć cnotcie, zasłudze i chwale. Dzieła dowcipu od niego zrobione i na publiczny widok ukazane uczyniły go nieśmiertelnym i w nich [też] imię Michała Karpw.cza wiekować będzie”¹⁰.

⁹ Archivio Segreto Vaticano [dalej cyt.: ASV], Processus Consistoriales, Iuramenta fidelitatis et Professiones fidei, vol. 11, k. 465r-466v; tamże, vol. 12, k. 560r-561v; „Gazeta Warszawska” R. 1800 nr 27 (z 4 IV 1800) – Dodatek, s. 405; *Hierarchia Catholica medii et recentioris aevi* [dalej cyt.: HC], t. 6 – (1730-1799), cur. R. Ritzler & P. Sefrin, Patavii 1958, s. 446; B. KUMOR, *Granice metropolii i diecezji polskich...*, s. [234]; K.R. PROKOP, *Polscy biskupi ze Zgromadzenia Księży Misjonarzy św. Wincentego á Paulo*, [w:] *Facere veritatem in caritate. Księga jubileuszowa ku czci Księdza Biskupa Pawła Sochy CM w 70. rocznicę urodzin*, pod red. A. Brenka, Poznań 2005 [druk: 2004], s. 227.

¹⁰ *Wiadomość o życiu i pismach J.X. Michała Karpw.cza, biskupa wigierskiego*, [w:] *Kazania*

Nominacji na następcę pierwszego rządcy diecezji wigierskiej król pruski Fryderyk Wilhelm III udzielił w dniu 24 III 1804 r. młodszemu za ledwie o cztery lata od poprzednika Janowi Klemensowi Gołaszewskiemu, wspomnianemu już w ramach obecnego artykułu z racji sprawowania przezeń w latach 1798-1800 funkcji wikariusza *in spiritualibus* na obszar Podlasia z ramienia ordynariusza płockiego Onufrego Kajetana Szembeka. Prekonizowany biskupem Wigier 27 VI 1805 r. przez papieża Piusa VII, również i ten duchowny był niegdyś członkiem Zgromadzenia Księży Misjonarzy św. Wincentego à Paulo (wstąpił do niego w 1764 r.), które opuścił w tym samym roku, co i M.F. Karpw.cz, a więc w 1774 r. Został następnie proboszczem wpierw w Pawłowicach, a później w Waniewie, gdzie doszły mu z czasem obowiązki dziekana w Bielsku Podlaskim. Analogicznie też, jak poprzednik na stolicy biskupiej w Wigrach, w okresie insurekcji kościuszkowskiej udzielał się na niwie politycznej, należąc na Podlasiu do miejscowej Komisji Porządkowej. I w jego zatem przypadku nie odbiło się to w sposób negatywny na dalszym przebiegu kariery kościelnej, która zawiadła go do grona następców Apostołów.

Ze względów, o których nie miejsce się tu rozpisywać, na przyjęcie święceń biskupich przyszło J.K. Gołaszewskiemu oczekiwać bez mała cztery lata od momentu uzyskania prekonizacji, gdyż jego sakra została dopełniona dopiero w niedzielę 5 III 1809 r. Także i ten hierarcha pełni kapłaństwa dostąpił w Warszawie, od kilkunastu miesięcy będącej stolicą nowo ukonstytuowanego na mapie politycznej Europy Księstwa Warszawskiego

i inne dzieła J.X. Michała Karpw.cza, biskupa wigierskiego, t. 1 – Kazania postne, Warszawa 1807 [strony niepaginowane]. Zob. również: Kazanie miane na pogrzebie J.W. Jmć Xiędza Michała Franciszka Karpw.cza, pierwszego biskupa wigierskiego, Orderu Świętego Stanisława kawalera, przez X. Teodora Mietelskiego w kościele katedralnym wigierskim dnia 12 grudnia 1803 [roku], Białystok [1804]. Ogólnie do biografii tego hierarchy zob. m.in.: E. RABOWICZ, Karpw.cz Michał Franciszek herbu Korab, krypt. X.M.F.K.P.G., X.M.K.P.G. i P. (1744-1803), kaznodzieja, profesor teologii w Szkole Głównej w Wilnie, biskupw.gierski, [w:] Polski słownik biograficzny [dalej cyt.: PSB], t. 12, Wrocław – Warszawa – Kraków 1966-1967, s. 117-121; Relationes status dioecesium..., t. 2, s. 458; P. NITECKI, Biskupi na ziemiach polskich w okresie niewoli narodowej (1772-1918), „Chrześcijanin w Świecie” 19 (1987) nr 1-2, s. 143-144; W. JEMIELITY, Zarys dziejów diecezji augustowskiej..., s. 105; P. NITECKI, Biskupi Kościoła w Polsce w latach 965-1999. Słownik biograficzny, Warszawa 2000², kol. 196-197; K.R. PROKOP, Polscy biskupi ze Zgromadzenia Księży Misjonarzy św. Wincentego à Paulo, s. 227-228. Nadto: Archivio Secreto Vaticano [dalej cyt.: ASV], Archivio Concistoriale, Processus Consistoriales, vol. 202, k. 365r-376v; Katalog portretów osobistości polskich i obcych w Polsce działających, t. 2, oprac. H. Widacka i A. Żendara, Warszawa 1992, s. 209 nr 2044-2046; M. AMBROSIEWCZ, Zespół pokamedulski w Wigrach, Suwałki 1998, s. 57-59, 65 (gdzie o zniszczeniu w r. 1915 grobowca biskupa M.F. Karpw.cza).

– w tamtejszej katedrze św. Jana Chrzciciela. W przypadku owego drugiego z kolei biskupa wigierskiego obowiązków głównego konsekrateura podjął się arcybiskup metropolita gnieźnieński (i zarazem administrator apostolski diecezji warszawskiej) Ignacy Raczyński, natomiast jako współkonsekrateury wystąpili: ordynariusz smoleński i równocześnie administrator diecezji poznańskiej Tymoteusz Gorzeński oraz biskup tytularny Cinny i niegdyśejszy sufragan żmudzki Antonin Malinowski (z zakonu dominikanów), któremu w nieodległych latach insurekcji kościuszkowskiej przyszło odegrać dwuznaczną rolę. Warto odnotować, że pośród uczestników owego podniosłego aktu znajdowała się bawiąca wówczas w Warszawie królewska para w osobach Fryderyka Augusta I (III) Wettyna, króla Saksonii i księcia warszawskiego, oraz jego małżonki Amalii z Wittelsbachów¹¹.

Na okres rządów pasterskich Jana Klemensa Gołaszewskiego przypada czas nowego urzędzenia pod względem zarówno politycznym, jak i kościelnym ziem polskich po zakończeniu burzliwego okresu wojen napoleońskich i po Kongresie Wiedeńskim 1815 roku. Na mocy jego postanowień ziemie dotychczasowej diecezji wigierskiej znalazły się pod berłem rosyjskim, wchodząc w skład pw.łanego wtenczas do istnienia *quasi*-autonomicznego Królestwa Polskiego (Kongresowego), co pociągnęło za sobą również „przeniesienie stolicy diecezji z Wigier do Sejn, zmianę nazwy diecezji na sejneńską czyli augustowską i pw.ększenie jej terytorium” (B. Kumor), jako że „dołączono do niej trzy dekanaty z diecezji płockiej, po nowym podziale znajdujące się w granicach guberni augustowskiej. [...] Stolica Apostolska zgodziła się na proponowane zmiany, [co znalazło wyraz] w bulli *Ex imposita nobis* z 30 VI 1818 r., [mocą której papież] Pius VII ustanowił metropolię warszawską, w skład której wchodziło siedem diecezji, a wśród nich augustowska, czyli sejneńska, terytorialnie pokrywająca

¹¹ Archiwum Archidiecezjalne w Gnieźnie, sygn. ACons D7 – Acta postcurialia Celsissimi, Illustrissimi et Reverendissimi Domini Ignatii comitis Nałęcz de Małoszyn et Raczyno Raczyński, principis archiepiscopi Gnesnensis [...] ex annis 1808-1809-1810-1811, s. 212; „Gazeta Warszawska” R. 1809 nr 19 (z 7 III 1809) – Dodatek, s. 341 („Z Warszawy, 6 III [1809]. Na dniu wczorajszym Najjaśniejsze Królestwo Ichmoście wraz z całym dworem słuchali Mszy św. w kościele kolegiaty [sic!] św. Jana, gdzie w tym dniu konsekrowany był na biskupstwo wigierskie Jmć Książdz Gołaszewski przez Jaśnie Oświeconego Księcia [Ignacego Raczyńskiego], arcybiskupa gnieźnieńskiego, sprawującego ten obowiązek w asystencji biskupw.poznańskiego [sic!] i cyneńskiego”); W. JEMIELITY, *Diecezja augustowska...*, s. 31; K.R. PROKOP, *Polscy biskupi ze Zgromadzenia Księży Misjonarzy św. Wincentego á Paulo*, s. 228. Zob. także: ASV, Archivio Concistoriale, Iuramenta fidelitatis et Professiones fidei, vol. 13, k. 540r-541r. (20 II 1805); HC, t. 7 – (1800-1846), cur. R. Ritzler & P. Sefrin, Patavii 1968, s. 400.

się z gubernią augustowską” (W. Jemielity)¹². Z tym dniem biskup Jan Klemens Gołaszewski przestał być biskupem Wigier i odtąd nosić miał tytuł biskupa sejneńskiego *vel* augustowskiego. Długo wszakże rządów w tym charakterze nie sprawował, gdyż zaledwie 8 III 1820 r. zmarł – w Warszawie, gdzie w cztery dni po zgonie pochowany został w podziemiach misjonarskiego kościoła pw. Świętego Krzyża przy Krakowskim Przedmieściu (11 III)¹³.

W ostatnim roku życia biskup J.K. Gołaszewski¹⁴ wystarał się o ustanowienie w pw.erzonej mu nowej diecezji funkcji sufragana, na którą jako pierwszy desygnowany został eks-dominikanin Polikarp Augustyn Marciejewski, przez papieża Piusa VII prekonizowany 4 VI 1819 r. biskupem tytularnym Argos. Ów wtenczas 58-letni duchowny, niegdysiejszy sekretarz u boku pierwszego ordynariusza wigierskiego M.F. Karpw.cza, a za jego następcy oficjał i wikariusz generalny, pełni kapłaństwa dostąpił w niedzielę 19 IX 1819 r., w znanym nam już kościele pw. Świętego Krzyża w Warszawie (misionarzy-lazarystów), przez posługę nowego pasterza diecezji płoc-

¹² B. KUMOR, *Granice metropolii i diecezji...*, s. [234]-[235]; W. JEMIELITY, *Diecezja augustowska...*, s. 9-17, 34. Także: *Relationes status dioecesium...*, t. 2, s. 456, 479; B. Kumor, *Ustrój i organizacja Kościoła polskiego...*, s. 185, 203-207.

¹³ Ogólnie do biografii J.K. Gołaszewskiego zob. m.in.: A. ROMAŃCZUK, M.W. BARTEL, *Gołaszewski Jan Klemens herbu Kościeszka (1748-1820), biskup rzymskokatolicki, senator Księstwa Warszawskiego i Królestwa Polskiego*, [w:] PSB, t. 8, Wrocław – Kraków – Warszawa 1959-1960, s. 238-239; W. JEMIELITY, *Diecezja augustowska...*, s. 31-32; *Relationes status dioecesium...*, t. 2, s. 458, 484; P. NITECKI, *Biskupi na ziemiach polskich ...*, s. 135; W. JEMIELITY, *Zarys dziejów diecezji augustowskiej...*, s. 105; P. NITECKI, *Biskupi Kościoła w Polsce...*, kol. 123; K.R. PROKOP, *Polscy biskupi ze Zgromadzenia Księży Misionarzy św. Wincentego á Paulo*, s. 228-229; H. GOŁASZEWSKI, *Administracyjna działalność biskupa Jana Klemensa Gołaszewskiego – ordynariusza diecezji wigierskiej*, [w:] *50 lat kapłańskiej służby [Henryka Gołaszewskiego]*, pod red. J. Sokołowskiego, Olecko – Warszawa 2007, s. 311-378; L.T. JABŁOŃSKI, *Zarys genealogii rodu Gołaszewskich herbu Kościeszka z Gołasz-Puszcza na tle dziejów podlaskiej szlachty zaściankowej*, [w:] tamże, s. 406, 426; A. BARAŃSKA, *Między Warszawą, Petersburgiem i Rzymem. Kościół a państwo w dobie Królestwa Polskiego (1815-1830)*, Lublin 2008, wg indeksu (zwł. s. 94nn).

¹⁴ Na marginesie warto nadmienić, że nie wiadomo w jakich okolicznościach współczesny portret owego ostatniego biskupa wigierskiego i zarazem pierwszego biskupa sejneńskiego (augustowskiego) trafił do kościoła parafialnego w podkrakowskich Wawrzeńczykach. Dziś mocno zniszczony, z ledwo dostrzegalną postacią sportretowanego hierarchy, wymagający konserwacji, wisi na ścianie zakrystii wawrzeńczyckiej świątyni pw. św. Marii Magdaleny. O świątyni tej zob.: *Katalog zabytków sztuki w Polsce*, t. 1 – *Województwo krakowskie*, pod red. J. Szablowskiego, z. 8 – *Powiat miechowski*, oprac. Z. Boczkowska, Warszawa 1953, s. 41-43 (gdzie brak informacji o zabytkowym obrazie); F. FORMAS, *Kościół św. Marii Magdaleny w Wawrzeńczykach*, Kraków 2004, passim; M. WYŻGA, *Sercu najbliższa. Inwentaryzacja zasobów kulturowo-przyrodniczych «Małej Korony Północnego Krakowa»*, Kraków 2008, s. 67-68.

kiej Adama Michała Prażmowskiego (natomiast imiona i nazwiska współkonsekratorów nie są nam znane)¹⁵. Rezydujący w Urdominie, gdzie dzierżył tamtejsze probostwo, rzeźbiony tytulariusz Argos (od 1822 r. zarazem dziekan ukonstytuowanej dopiero wówczas kapituły katedralnej w Sejnach) wspomagał w posługach pontyfikalnych w pierw J.K. Gołaszewskiego, a następnie drugiego z kolei ordynariusza sejneńskiego, którym został w 1820 r. wówczas już 67-letni Ignacy Stanisław Czyżewski. Również i ten duchowny początkowo należał do kleru regularnego, wstąpiwszy w piętnastym roku życia do jezuitów (w dniu 26 VIII 1767 r. w Krakowie), po których kasacie związał się najpierw z diecezją wrocławską (był kanonikiem katedralnym we Wrocławku oraz proboszczem w Wolborzu), a po latach z kolei z nowo ukonstytuowaną diecezją warszawską gdzie był kanonikiem katedralnym. Biskupem Sejn został prekonizowany 19 V 1820 r., sakrę otrzymał w niedzielę 6 VIII tr. – analogicznie, jak i wszyscy poprzedni spośród wspomnianych tu pasterzy Kościoła wigierskiego i następnie sejneńskiego – w Warszawie, w tamtejszym kościele wizytek, noszącym wezwanie Opieki św. Józefa (przy Krakowskim Przedmieściu), przy czym jego głównym konsekratorem był ówże sam, co w przypadku P.A. Marciejewskiego, ordynariusz płocki Adam Michał Prażmowski (niegdyś – jeszcze przed swym włączeniem do grona episkopatu – asystujący także sakrze M.F. Karpińskiego), natomiast jako współkonsekratorzy wystąpili: biskup podlaski Feliks Łukasz Lewiński oraz sufragan wrocławski (kujawsko-kaliski) Józef Marcein Dzięcielski, tytulariusz Arathii¹⁶.

Posługa I.S. Czyżewskiego w biskupstwie sejneńskim trwała zaledwie trzy i pół roku, gdyż 11 XII 1823 r. – w cztery miesiące po dopełnieniu uroczystego ingresu, który miał miejsce dopiero 10 VIII tr. – hierarcha ów zmarł (pochowany został w podziemiach archikatedry św. Jana Chrzciciela w Warszawie)¹⁷. Przez okres wakatu diecezją administrował sufragan Po-

¹⁵ ASV, Archivio Concistoriale, Iuramenta fidelitatis et Professiones fidei, vol. 15, k. 57r-58r; HC, t. 7, s. 88; W. JEMIELITY, *Diecezja augustowska...*, s. 34. Nie stwierdzono obecności relacji z tej sakry w ukazującej się na bieżąco „Gazecie Warszawskiej”.

¹⁶ ASV, Archivio Concistoriale, Iuramenta fidelitatis et Professiones fidei, vol. 16, k. 440r-443v; „Gazeta Warszawska” R. 1820 nr 100 (z 11 VIII 1820), s. 1701; HC, t. 7, s. 344-345; W. Jemielity, *Diecezja augustowska...*, s. 32.

¹⁷ Ogólnie o życiu tego hierarchy zob. m.in.: W. KŁAPKOWSKI, *Czyżewski Ignacy Stanisław herbu DRYA († 1823), biskup augustowski czyli sejneński*, [w:] PSB, t. 4, Kraków 1938, s. 381; W. JEMIELITY, *Diecezja augustowska...*, s. 32-33; *Relationes status dioecesium...*, t. 2, s. 484; P. Nitecki, *Biskupi na ziemiach polskich...*, s. 125-126; *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564-1995*, oprac. L. Grzebień, Kraków 1996 [2004²], s. 115; W. JEMIELITY, *Za-*

likarp Augustyn Marciejewski, który następnie przekazał rządy w Kościele lokalnym w ręce 72-letniego Mikołaja Jana Manugiewicza, prekonizowanego trzecim z kolei pasterzem diecezji sejneńskiej *vel* augustowskiej w dniu 19 XII 1825 r. (ingres do katedry odbył 9 VII 1826 r.). Hierarcha ów należał w tamtym momencie do grona episkopatu od przeszło trzech lat, sprawując poprzednio posługę sufragańską w archidiecezji warszawskiej jako biskup tytularny Tharmascus (jego prekonizacja miała miejsce 27 IX 1822 r.). W tym też charakterze otrzymał święcenia biskupie w niedzielę 10 XI 1822 r. (w oktawie Wszystkich Świętych) w kościele pw. Świętego Krzyża w Warszawie (misjonarzy-lazarystów) z rąk ówczesnego arcybiskupa metropolity warszawskiego Szczepana Hołowczyca, u boku którego w roli współkonsekratorów wystąpili: ordynariusz krakowski Jan Paweł Woronicz oraz sufragan lubelski Józef Koźmian, tytulariusz Carystus¹⁸.

W swej posłudze w Kościele sejneńskim niedługo wszakże był on wspomagany przez skądinąd młodszego od niego o bez mała dekadę P.A. Marciejewskiego, który 19 X 1827 r. zmarł¹⁹, a wówczas w jego miejsce ustanowiony został do posługi w owej diecezji nowy biskup pomocniczy w osobie narzuconego ordynariuszowi *loci* przez czynniki rządowe archidiacona miejscowej kapituły katedralnej Stanisława Henryka Choromańskiego, który prekonizację – jako tytulariusz Adrasus – uzyskał 15 XII 1828 r. I jego konsekracja odbyła się w będącej zarówno ośrodkiem prowincji kościelnej, jak też zarazem stolicą Królestwa Kongresowego Warszawie, w misjonarskiej świątyni pw. Świętego Krzyża (miejscu sakr M.F. Karpw.cza, P.A. Marciejewskiego i M.J. Manugiewicza), w niedzielę 8 II 1829 r., przy czym pełni kapłaństwa ów nowy członek episkopatu dostąpił przez posługę hierarchy, do pomocy któremu został ustanowiony (czyli biskupa sejneńskiego Manugiewicza), natomiast obowiązków współkonsekratorów pod-

rys dziejów diecezji augustowskiej..., s. 105; P. NITECKI, *Biskupi Kościoła w Polsce...*, kol. 66; A. BARAŃSKA, *Między Warszawą, Petersburgiem i Rzymem...*, wg indeksu (zwl. s. 390nn).

¹⁸ ASV, Archivio Concistoriale, Iuramenta fidelitatis et Professiones fidei, vol. 16, k. 493r-495r; tamże, Processus Consistoriales, vol. 223, k. 414v; „Kurier Warszawski” R. 1822 nr 270 (z 11 XI 1822), s. [1]; HC, t. 7, s. 364; W. JEMIELITY, *Diecezja augustowska...*, s. 36. Zob. nadto: ASV, Archivio Concistoriale, Iuramenta fidelitatis et Professiones fidei, vol. 17, k. 507r-508r.

¹⁹ Do biografii sufragana Polikarpa Augustyna Marciejewskiego zob. m.in.: W. JEMIELITY, *Diecezja augustowska...*, s. 33-35; *Relationes status dioecesium...*, t. 2, s. 485; P. NITECKI, *Biskupi na ziemiach polskich...*, s. 156; W. JEMIELITY, *Zarys dziejów diecezji augustowskiej...*, s. 107; P. Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce...*, kol. 281; A. BARAŃSKA, *Między Warszawą, Petersburgiem i Rzymem...*, wg indeksu. Zob. nadto; ASV, Archivio Concistoriale, Processus Consistoriales, vol. 216, k. 72r-79v.

jęli się ordynariusze: płocki Adam Michał Prażmowski (była to zatem już czwarta sakra, spośród tu omawianych, w której uczestniczył) oraz lubelski Józef Marceлин Dziecielski (niegdyś – jeszcze jako sufragan kujawsko-kaliński – współkonsekrator S.I. Czyżewskiego)²⁰. Właśnie też S.H. Choromański został kolejnym w dziejach biskupstwa sejneńskiego wikariuszem kapitulnym, zarządzającym tytułową diecezją przez okres wakatu, jaki nastąpił wraz ze śmiercią w dniu 25 VI 1834 r. dotychczasowego ordynariusza *loci* Mikołaja Jana Manugiewicza²¹.

Owe rządy administratorskie sprawował aż po rok 1836, kiedy to 21 IX tr. biskup Choromański uzyskał translację na stolicę metropolitalną do Warszawy (od rzezonowane momentu zasiadać miał na niej aż do śmierci w dniu 21 II 1838 r.)²², jak też tego samego dnia ustanowiony został nowy pasterz dla Kościoła sejneńskiego (augustowskiego) w osobie 53-letniego Pawła Straszyńskiego, dotychczasowego wikariusza kapitulnego wakują-

²⁰ ASV, Archivio Concistoriale, Iuramenta fidelitatis et Professiones fidei, vol. 18, k. 9r-15r; tamże, Processus Consistoriales, vol. 238, k. 28r-v, 29r-v; „Gazeta Warszawska” R. 1829 nr 39 (z 10 II 1829), s. 345; „Kurier Warszawski” R. 1829 nr 38 (z 9 II 1829), s. 151; HC, t. 7, s. 59; W. MALEJ, *Ordynariusze warszawscy*, [w:] *Szkice do dziejów archidiecezji warszawskiej*, pod red. W. Maleja, Rzym 1966, s. 100-101; W. JEMIELITY, *Diecezja augustowska...*, s. 40; M. Budziarek, *Nieprzeciętni. Rzecz o arcybiskupach warszawskich*, Częstochowa 1993, s. 64; K. DOBRSKA, *Z dziejów kościoła Świętego Krzyża 1510-1995, Kalendarium*, [w:] *Księga pamiątkowa. Kościół Świętego Krzyża w Warszawie w trzechsetną rocznicę konsekracji 1696-1996*, pod red. T. Chachulskiego, Warszawa – Kraków 1996, s. 177. Por. nadto: ASV, Archivio Concistoriale, Iuramenta fidelitatis et Professiones fidei, vol. 20, k. 533r-538r.

²¹ Zob. m.in.: J. WIETESKA, *Katalog prałatów i kanoników prymasowskiej kapituły łowickiej od 1433 do 1970 r.*, Warszawa 1971, s. 139-140; W. Jemielity, *Diecezja augustowska...*, s. 35-38; M. ŻYWCZYŃSKI, *Manugiewicz Mikołaj Jan (1754-1834), biskup sejneński*, [w:] PSB, t. 19, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk 1974, s. 501-502; *Relationes status dioecesium...*, t. 2, s. 484; P. NITECKI, *Biskupi na ziemiach polskich ...*, s. 155-156; W. Jemielity, *Zarys dziejów diecezji augustowskiej...*, s. 105; P. NITECKI, *Biskupi Kościoła w Polsce...*, kol. 279-280; T. Zaleski, *Słownik biograficzny duchownych ormiańskokatolickich oraz duchownych rzymskokatolickich pochodzenia ormiańskiego w Polsce w latach 1750-2000*, Kraków 2001, s. 73-74 nr 142. Zob. nadto: ASV, Archivio Concistoriale, Processus Consistoriales, vol. 202, k. 218, k. 397r-404v; vol. 223, k. 413r-422v.

²² O jego losach zob.: M. GODLEWSKI, *Choromański Stanisław herbu Lubisz (1767-1838), arcybiskup-metropolita warszawski*, [w:] PSB, t. 3, Kraków 1937, s. 427-428; W. MALEJ, *Ordynariusze warszawscy*, s. 100-101; W. JEMIELITY, *Diecezja augustowska...*, s. 38-42; *Relationes status dioecesium...*, t. 2, s. 484; P. NITECKI, *Biskupi na ziemiach polskich ...*, s. 123-124; M. Budziarek, *Nieprzeciętni. Rzecz o arcybiskupach warszawskich*, s. 61-68; W. JEMIELITY, *Zarys dziejów diecezji augustowskiej...*, s. 107; A. BARAŃSKA, *Między Warszawą, Petersburgiem i Rzymem...*, wg indeksu (zwl. s. 399nn). Nadto: ASV, Archivio Concistoriale, Processus Consistoriales, vol. 227, k. 1r-6v; vol. 238, k. 28r-35v; tamże, Iuramenta fidelitatis et Professiones fidei, vol. 20, k. 533r-538r.

cej długi czas (po śmierci w 1829 r. arcybiskupa Jana Pawła Woronicza) archidiecezji warszawskiej (można tedy rzec, iż obaj ci duchowni niejako „zamienili się” miejscami), już wcześniej rozważanego jako kandydat na tamtejszą sufraganię czy nawet wprost na godność metropolity. I on zatem święcenia biskupie przyjął właśnie w Warszawie, w archikatedrze św. Jana Chrzciciela, który to podniosły akt miał miejsce w uroczystość Objawienia Pańskiego 1837 r. (tj. w niedzielę 8 I tr.), przy czym pełni kapłaństwa hierarcha ów dostąpił przez posługę nowego, bowiem sprawującego rządu od niespełna roku ordynariusza plockiego Franciszka Pawłowskiego (niegdyśszego sufragana warszawskiego), natomiast jako współkonsekratorzy wystąpili sufragani: lubelski Mateusz Maurycy Wojakowski (tytulariusz Arcadiopolis) i plocki Konstanty Wincenty Plejewski (tytulariusz Laganii)²³. Odtąd p.w.erzoną mu godność (choć – jak zauważa W. Jemielity – „biskupem diecezji sejneńskiej został wbrew swoim pragnieniom, ale raz ją przyjąwszy, dał liczne dowody, że nie był najemnikiem”) sprawował przez całą dekadę, obchodząc się przy tym bez biskupa pomocniczego, przy czym od razu też należy tu odnotować, iż od momentu translacji S.H. Chormańskiego do Warszawy miejscowa sufragania pozostawała nieobsadzona przez bez mała pół wieku, bowiem aż po 1833 r. Jakby wszakże tego było mało, przez kolejnych szesnaście lat od momentu zgonu P. Straszynskiego, którego życie dobiegło kresu 21 VI 1847 r. (spoczął w podziemiach katedry w Sejnach, jako zatem pierwszy spośród ordynariuszy *loci*)²⁴, interesujący nas obecnie Kościół partykularny miał pozostawać w ogóle bez jakiegokolwiek biskupa, ustanowionego do posługi w nim. Stanowiło to wynik określonej polityki sterników nawy państwowej prawosławnej Rosji, z którą w sposób organiczny pozostawało związane Królestwo Kongresowe, dodatkowo ograniczone w swej autonomii po klęsce p.w.tania listopadowego, dążących do jak najdalej idącego osłabienia Kościoła katolickiego na ziemiach państwa carów, jako niepożądaney ostoi polskości.

²³ „Kurier Warszawski” R. 1837 nr 8 (z 9 I 1837), s. 33; „Pamiętnik Religijno-Moralny” 14 (1848), s. 60; W. JEMIELITY, *Diecezja augustowska...*, s. 44. Por. także: HC, t. 7, s. 345.

²⁴ Do biografii zob.: „Pamiętnik Religijno-Moralny” 13 (1847), s. 168-169; 14 (1848), s. 60-68 (B. Butkiewicz); W. JEMIELITY, *Diecezja augustowska...*, s. 42-46; P. NITECKI, *Biskupi na ziemiach polskich ...*, s. 172; W. JEMIELITY, *Zarys dziejów diecezji augustowskiej...*, s. 105; P. Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce...*, kol. 421; E. ORMAN, K. ŚMIGIEL, *Straszynski Paweł (1784-1847), biskup augustowski*, [w:] PSB, t. 44, Warszawa – Kraków 2006-2007, s. 262-264. Nadto: ASV, Archivio Concistoriale, Processus Consistoriales, vol. 238, k. 103r-117v.

Tak też w latach 1847-1851 diecezją sejneńską administrował – w charakterze wikariusza kapitulnego – prałat Mikołaj Błocki, którego uprzednio biskup P. Straszyński wysuwał jako kandydata na miejscową sufraganię (po odpadnięciu wcześniejszych kandydatów kanoników Ludwika Gruszewskiego i Feliksa Kwiatkowskiego oraz prałatów Jana Nepomucena Dąbkowskiego i Bonawentury Butkiewicza). Wydawało się w pewnym momencie, że swoją posługę w tym charakterze 66-letni M. Błocki zakończy na okoliczność wejścia do grona episkopatu, jako że cesarz Mikołaj I udzielił mu nominacji na godność ordynariuszowską w Kościele kujawsko-kaliskim (włocławskim), zaś 17 II 1851 r. zapadła w owym względzie przychylna decyzja Stolicy Apostolskiej, wszakże w zaledwie jedenaście dni później ów kandydat do infuły niespodziewanie zmarł (28 II)²⁵. Po nim wikariuszem kapitulnym został wspomniany już tu prałat Bonawentura Butkiewicz, młodszy od poprzednika o całą dekadę, któremu administrację tytułowego biskupstwa przyszło sprawować w latach 1851-1856, przy czym w chwili swego wyboru przebywał on właśnie w Rzymie, dokąd wyruszył w sprawach związanych z postulowanym przez stronę rządową jego wyniesieniem do godności biskupiej, około czego zabiegał bezskutecznie przez trzy lata (od września 1850 r. do października 1853 r.). Tymczasowo więc – do momentu powstania administratora z Wiecznego Miasta – sprawami biskupstwa zawiadywała kapituła katedralna *in corpore*, która też w 1853 r. dokonała *pro forma* ponownego wyboru B. Butkiewicza na wikariusza kapitulnego. Przez kolejne trzy lata sprawował on na miejscu realne rządy w lokalnym Kościele, które wszakże zmuszony był z dniem 25 IX 1856 r. złożyć, gdyż z polecenia władz państwowych na powrót przyszło mu wtenczas objąć godność rektora Akademii Duchownej w Warszawie, których to obu funkcji nie mógł łączyć równocześnie w swym ręku²⁶. Trzecim i zarazem ostatnim wikariuszem kapitulnym w okresie owego szesnastoletniego wakatu został wówczas 57-letni kanonik katedralny Jakub Choiński, który powierzony mu urząd sprawował siedem lat (1856-1863), to jest do momentu, kiedy diecezja sejneńska doczekała się ostatecznie nowego ordy-

²⁵ „Pamiętnik Religijno-Moralny” 20 (1851), s. 275-277; Z. OLSZAMOWSKA-SKOWROŃSKA, *Błocki Mikołaj (1785-1851), biskup nominat kujawski*, [w:] PSB, t. 2, Kraków 1936, s. 137-138; W. JEMIELITY, *Diecezja augustowska...*, s. 46-47. Także: HC, t. 8 – (1846-1903), cur. R. Ritzler & P. Sefrin, Patavii 1978, s. 594; *Relationes status dioecesium...*, t. 2, s. 484 przyp. 15; W. JEMIELITY, *Zarys dziejów diecezji augustowskiej...*, s. 107; P. NITECKI, *Biskupi Kościoła w Polsce...*, kol. 34.

²⁶ W. JEMIELITY, *Diecezja augustowska...*, s. 47-52. Także: „Pamiętnik Religijno-Moralny” 25 (1853), s. 612-616; *Relationes status dioecesium...*, t. 2, s. 484 przyp. 1; W. JEMIELITY, *Zarys dziejów diecezji augustowskiej...*, s. 107.

nariusza *loci* (życie tego duchownego dobiegło kresu 5 X 1869 r., w wieku siedemdziesięciu lat)²⁷.

Został nim nadspodziewanie młody, gdy porównać jego lata z wiekiem poprzedników na stolicy biskupiej w Wigrach oraz Sejnach, bowiem 38-letni Konstanty Ireneusz Łubieński, bratanek zmarłego niewiele wcześniej sufragana kujawsko-kaliskiego (włocławskiego) Tadeusza Łubieńskiego, *nota bene* w 1847 r. wysuwano jako kandydat na funkcję administratora diecezji sejneńskiej²⁸. Prekonizowany przez papieża Piusa IX w nadzwyczaj trudnym w dziejach ziem polskich pod zaborem rosyjskim momencie, wkrótce po wybuchu Powstania Styczniowego (konkretnie 16 III 1863 r.), przez wzgląd na tego rodzaju uwarunkowania, które dodatkowo komplikowało jego osobiste nastawienie względem tamtego zrywu niepodległościowego, nacechowane nieskrywaną dezaprobatą wobec niego, doświadczył on szczególnego rodzaju trudności z przyjęciem święceń biskupich. O owych nadzwyczajnych okolicznościach jego sakry pisaliśmy już niegdyś w ramach innego opracowania, stąd nie będziemy tu powtarzać poczynionych wtenczas konstatacji, odsyłając zainteresowanego czytelnika do odnośnego tekstu²⁹. Ograniczymy się jedynie do konkluzji, iż sakra K.I. Łubieńskiego odbyła się dopiero w czwartą niedzielę Adwentu 20 XII 1863 r. w katedrze pw. Przenajświętszej Trójcy w Janowie Podlaskim, a dopełnił jej ordynariusz *loci* Beniamin Piotr Szymański (z zakonu kapucynów), biskup podlaski (janowski), natomiast jako współkonsekratorzy wystąpili dwaj sufragani: miejscowy (tj. podlaski) Józef Twarowski, tytulariusz Amyzonu, oraz łowicki (w archidiecezji warszawskiej) Henryk Ludwik Plater, tytulariusz Mosynopolis³⁰. Już wcześniej natomiast, przed dostąpieniem pełni kapłaństwa, nowy pasterz diecezji sejneńskiej dopełnił w sobotę 3 X 1863 r. uroczystego ingresu do katedry pw. Nawiedzenia NMP w Sejnach (od 1973 r. bazylika mniejsza), by odtąd przez niemal sześć lat sprawować powierzone mu rządy. Kres im położyła deportacja w głąb Rosji w dniu 31 V 1869 r., przy czym w drodze na zesłanie ów wtenczas 44-letni biskup niespodziewanie

²⁷ W. JEMIELITY, *Diecezja augustowska...*, s. 52-53. Także: „Przegląd Katolicki” 7 (1869) nr 34 (z 14/26 VIII 1869), s. 542; *Relationes status dioecesium...*, t. 2, s. 484 przyp. 15; W. JEMIELITY, *Zarys dziejów diecezji augustowskiej...*, s. 107.

²⁸ Por.: W. JEMIELITY, *Diecezja augustowska...*, s. 46-47.

²⁹ K.R. PROKOP, *Konsekracje i sukcesja apostolska ordynariuszy oraz sufraganów płockich w XIX i XX stuleciu (1805-1999)*, „Studia Płockie” 33 (2005), s. 180nn.

³⁰ W. JEMIELITY, *Diecezja augustowska...*, s. 55; HC, t. 8, s. 516; K.R. PROKOP, *Konsekracje i sukcesja apostolska ordynariuszy oraz sufraganów płockich...*, s. 187-188 (tamże literatura w przyp. 27).

zakończył życie 16 VI tr. w Niżnym Nowgorodzie, co zrodziło podejrzenia o otrucie³¹. Jeszcze przed swym wywiezieniem ustanowił on administratora w osobie prałata Pawła Andruszkiewicza, regensa Seminarium Duchownego w Sejnach, który też po zgonie pasterza został wybrany wikariuszem kapitulnym i zarząd biskupstwem sprawował w tym charakterze do nominacji kolejnego ordynariusza *loci* w roku 1872 (sam zmarł 13 VI 1892 r.)³².

Tym został 55-letni kanonik Piotr Paweł Wierzbowski, niegdysiejszy kapelan biskupa P. Straszńskiego i regens konsystorza w Sejnach. Po święcenia biskupie udał się on do cesarskiego Sankt Petersburga, gdzie – jak czytamy w bieżącej korespondencji wychodzącego wówczas w Warszawie „Przeglądu Katolickiego” – „w dniu 6 X [1872] odbyła się w tutejszej stolicy, w kościele św. Katarzyny [Aleksandryjskiej], konsekracja księdza Piotra Pawła Wierzbowskiego na biskupa diecezji sejneńskiej czyli augustowskiej. Konsekratorem był arcybiskup mohylowski Antoni Fijałkowski w asystencji: biskupa antedoneńskiego i sufragana mohylowskiego Jerzego Iwaszkiewicza, biskupa helenopolitańskiego i sufragana płockiego Aleksandra Gintowtta [oraz] biskupa satałskiego i wikariusza apostolskiego w diecezji kielecko-krakowskiej Tomasza Kulińskiego”³³. Jeszcze w tym samym miesiącu nowy ordynariusz objął rządy w p.w. erzonym mu Kościele par-

³¹ Do biografii K.I. Łubieńskiego zob. m.in.: [R. Łubieński], *Konstanty Ireneusz Pomian hrabia Łubieński, biskup sejneński*, Kraków 1898, passim; P. KUBICKI, *Bojownicy kapłani za sprawę Kościoła i ojczyzny w latach 1861-1915. Materiały z urzędowych świadectw władz rosyjskich, archiwów konsystorskich, zakonnych i prywatnych, cz. I – Dawne Królestwo Polskie*, t. 3 – *Diecezje: sandomierska, sejneńska, warszawska, emigracja kleru po 1863 r., zakony, zestawienia i spisy*, Sandomierz 1933, s. 262-269 nr 56; cz. III – *Uzupełnienia*, t. 3 – *Diecezja: sandomierska, sejneńska i warszawska*, Sandomierz 1939, s. 170-171, 189; A. PETRANI, *O wywiezieniu biskupa Konstantego Ireneusza Łubieńskiego z Sejny w 1869 r.*, „*Nasza Przeszłość*” 27 (1967), s. 215-233; W. JEMIELITY, *Diecezja augustowska...*, s. 53-56; M. Żywczyński, *Łubieński Konstanty Ireneusz (1825-1869), biskup sejneński*, [w:] PSB, t. 18, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk 1973, s. 489-490; *Relationes status dioecesium...*, t. 2, s. 484, 492nn; P. NITECKI, *Biskupi na ziemiach polskich...*, s. 154; W. Jemielity, *Zarys dziejów diecezji augustowskiej...*, s. 105-106; P. NITECKI, *Biskupi Kościoła w Polsce...*, kol. 266-267; K.R. PROKOP, *Polscy biskupi ze Zgromadzenia Księża Misjonarzy św. Wincentego á Paulo*, s. 233-234. Naddto: ASV, Archivio Concistoriale, Processus Consistoriales, vol. 259, k. 86r-109v.

³² P. KUBICKI, *Bojownicy kapłani za sprawę Kościoła i ojczyzny...*, cz. I t. 3, s. 299 nr 3; A. Petrani, *O wywiezieniu biskupa Konstantego Ireneusza Łubieńskiego z Sejny...*, s. 224 (zwl. przyp. 11); W. JEMIELITY, *Diecezja augustowska...*, s. 56-57; tenże, *Zarys dziejów diecezji augustowskiej...*, s. 107.. Także: „*Przegląd Katolicki*” 30 (1892) nr 28 (z 3/15 VII 1892), s. 443; *Relationes status dioecesium...*, t. 2, s. 484 przyp. 16.

³³ „*Przegląd Katolicki*” 10 (1872) nr 43 (z 12/24 X 1872), s. 682; 31 (1893) nr 30 (z 15/27 VII 1893), s. 466. Także: ASV, Archivio Concistoriale, Iuramenta fidelitatis et Professiones fidei, vol. [24] – *Teczka 1871-1872*, b.p.; HC, t. 8, s. 516.

tykularnym (uroczysty ingres miał miejsce 28 X 1872 r.) i sprawował je przez 21 lat, przyczyniając się do stopniowej odnowy życia religijnego, tudzież podniesienia karności kościelnej w tak długi czas pozbawionej pasterza diecezji. Między innymi wystarał się on o reaktywowanie funkcji sufragana, którym został w 1883 r. (prekonizowany 15 III tr. tytulariuszem Arathii) 71-letni Józef Hollak z prezbiterium archidiecezji warszawskiej, skądinąd starszy wiekiem od pasterza diecezji. I jemu przyszło udać się po sakrę do stołecznego Sankt Petersburga, przy czym ta odbyła się – jak i w tym przypadku nie omieszkano odnotować w ukazującym się na bieżąco tygodniku „Przegląd Katolicki” – w tamtejszym kościele św. Katarzyny Aleksandryjskiej „w niedzielę czwartą po Wielkanocy, dnia 27 V (15 V starego stylu) [1883]. Konsekrował [go] biskup lubelski Kazimierz Wnorowski, kolega akademicki nowego księdza biskupa, [natomiast] asystentami byli biskupi: wileński [Karol] Hryniewiecki i łucko-żytomierski [Szymon Marcin] Kozłowski. Obrzędowi asystował również biskup-nominat [Antoni Jan] Zerr, [sufragan tyraspolski], przed kilkoma dniami przybyły do Petersburga. Bullę papieską, nominującą elekta biskupem tytularnym, a zarazem sufraganiem sejneńskim *vel* augustowskim, czytał ksiądz Karol Bołdok, kanonik katedralny sejneński i asesor Rzymskokatolickiego Kolegium Duchownego”³⁴. Posługa J. Hollaka w interesującej nas diecezji nie trwała wszakże długo, gdyż zmarł on po siedmiu latach – 27 X 1890 r.³⁵ Również ordynariusz P.P. Wierzbowski nie przeżył go długo, umierając 1 VII 1893 r. (pogrzeb odbył się w Sejnach 5 VII tr. pod przewodnictwem metropolity warszawskiego Wincentego Teofila Chościak-Popiela), przy czym wcześniej jeszcze, w dniu 1 XI 1891 r., został on tknięty paraliżem, w związku

³⁴ „Przegląd Katolicki” 21 (1883) nr 24 (z 2/14 VI 1883), s. 383 (całość opisu na s. 384-386); 28 (1890) nr 46 (z 1/13 XI 1890), s. 725. Także: ASV, Archivio Concistoriale, Iuramenta fidelitatis et Professiones fidei, vol. [25] – Teczka 1882-1883 [rok 1883], b.p.; HC, t. 8, s. 115-116.

³⁵ Do biografii tego hierarchy zob. m.in.: „Przegląd Katolicki” 21 (1883) nr 21 (z 12/24 V 1883), s. 331; 28 (1890) nr 46 (z 1/13 XI 1890), s. 721-725; A. ROMAŃCZUK, *Hollak Józef (1812-1890), nauczyciel i pisarz dla głuchoniemych, biskup sufragan augustowski*, [w:] PSB, t. 9, Wrocław – Warszawa – Kraków 1960-1961, s. 583-584; *Relationes status dioecesium...*, t. 2, s. 485; J. MANDZIUK, *Hollak Józef (1812-1890), biskup sufragan augustowski, teoretyk katechetyki*, [w:] *Słownik polskich teologów katolickich* [dalej cyt.: SPTK], t. 2, pod red. H.E. Wyczawskiego, Warszawa 1982, s. 53; P. NITECKI, *Biskupi na ziemiach polskich ...*, s. 138; W. JEMIELITY, *Zarys dziejów diecezji augustowskiej...*, s. 107; P. NITECKI, *Biskupi Kościoła w Polsce...*, kol. 151.

z czym zarząd bieżącymi sprawami lokalnego Kościoła przekazał w ręce oficjała generalnego Pawła Krajewskiego³⁶.

Po raz kolejny w swoich dziejach diecezja sejneńska pozbawiona była przez kilka lat jakiegokolwiek biskupa, ustanowionego do posługi w tym Kościele partykularnym, przy czym wikariuszem kapitulnym przez ów okres (lata 1893-1897) był ówczesny regens Seminarium Duchownego w Sejnach, wspomniany już tu kanonik Paweł Krajewski³⁷. Dopiero w dniu 21 VII 1897 r. translację na interesujące na biskupstwo uzyskał dotychczasowy sufragan żmudzki Antoni Baranowski, do grona episkopatu należący już od trzynastu lat. Znalazł się w nim w 1884 r., prekonizowany 24 III tr. tytulariuszem Thespieae i ustanowiony do posługi biskupiej na Żmudzi. Jego konsekracja odbyła się w Sankt Petersburgu (niewątpliwie w tamtejszym kościele pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej) w niedzielę 6 VII (24 VI starego stylu) 1884 r., a dopełnił jej ordynariusz łucki i żytomierski Szymon Marcin Kozłowski (jakkolwiek Z. Szuba mylnie podaje, że uczynił to metropolita mohylowski Aleksander Kazimierz Gintowt-Dziewałtowski) wspólnie z sufraganami: łuckim i żytomierskim Cyrylem Lubowidzkim, tytulariuszem Dulmy, oraz tyraspolskim Antonim Janem Zerrem, tytulariuszem Diocletianopolis³⁸. Obecnie, awansowany na stolicę biskupią w Sejnach, ingres do swej katedry odbył 28 XII 1897 r., od którego to momentu sprawować miał rządy przez niemal pięć lat (bez jednego miesiąca), to jest do chwili zgonu w dniu 26 XI 1902 r.³⁹

³⁶ O życiu i dokonaniach biskupa Piotra Pawła Wierzbowskiego zob. m.in.: „Przegląd Katolicki” 31 (1893) nr 27 (z 24 VI/6 VII 1893), s. 429; nr 29 (z 8/20 VII 1893), s. 457-458; nr 30 (z 15/27 VII 1893), s. 465-468; *Relationes status dioecesium...*, t. 2, s. 484; P. NITECKI, *Biskupi na ziemiach polskich...*, s. 175-176; W. JEMIELITY, *Zarys dziejów diecezji augustowskiej...*, s. 106; P. NITECKI, *Biskupi Kościoła w Polsce...*, kol. 477-478; K.R. Prokop, *Polscy biskupi ze Zgromadzenia Księży Misjonarzy św. Wincentego á Paulo*, s. 232-233. Nadto zob.: ASV, Archivio Concistoriale, Processus Consistoriales, vol. 265 nr 59.

³⁷ „Przegląd Katolicki” 31 (1893) nr 29 (z 8/20 VII 1893), s. 459; *Relationes status dioecesium...*, t. 2, s. 484 przyp. 17; W. JEMIELITY, *Zarys dziejów diecezji augustowskiej...*, s. 107.

³⁸ ASV, Archivio Concistoriale, Iuramenta fidelitatis et Professiones fidei, vol. [25] – Teczka 1884-1886 [rok 1884], b.p.; „Przegląd Kościelny” 6 (1884/1885) nr 3 (z 17 VII 1884), s. 24; HC, t. 8, s. 549-550; Z. SZUBA, *Biskupi polscy XX wieku*, „Życie Katolickie” 2 (1983) nr 5-6, s. 33; W. JEMIELITY, *Biskup sejneński Antoni Baranowski*, [w:] *Biskup Antoni Baranowski (Antanas Baranauskas) 1835-1902, orędownik pojednania litewsko-polskiego*, Warszawa 1998, s. 45. Zob. również: ASV, Archivio Concistoriale, Iuramenta fidelitatis et Professiones fidei, vol. [26] – Teczka 1895-1897, b.p.; tamże, vol. [27] – Teczka 1898-1899, b.p.; „Przegląd Kościelny” 5 (1883/1884) nr 43 (z 24 IV 1884), s. 347.

³⁹ Ogólnie do biografii biskupa A. Baranowskiego zob.: „Przegląd Katolicki” 22 (1884) nr 26 (z 14/26 VI 1884), s. 423; 40 (1902) nr 50 (z 28 XI/11 XII 1902), s. 795-797; [Redakcja], *Baranowski Antoni*

Ponieważ, za pasterzowania A. Baranowskiego nie doszło do ustanowienia w powierzonym jego trosce Kościele partykularnym sufragana, w związku z tym po śmierci tego hierarchy tytułowa diecezja znowu pozostała na długi czas pozbawiona jakiegokolwiek biskupa, a jej administrację sprawował od schyłku 1902 r. aż po 1910 r. obrany wikariuszem kapitulnym kanonik katedralny Józef Antonowicz, którego władze rosyjskie bezskutecznie usiłowały wypromować na owo biskupstwo, napotykając jednak na brak przychylności po temu w kręgach Kurii Rzymskiej⁴⁰. Dopiero zatem 7 IV 1910 r. prekonizacją papieską na ordynariusza sejneńskiego (ostatniego w dziejach) uzyskał 54-letni Antoni Karaś, który – podobnie, jak jego poprzednik na rzeczonyj stolicy biskupiej – do grona episkopatu należał już wcześniej. Prekonizowany 8 XI 1906 r. tytulariuszem Doryleum, był mianowicie przez pierwsze lata swoje posługi biskupiej sufraganem łuckim i żytomierskim. Sakrę otrzymał w niedzielę 16 VI 1907 r. w Sankt Petersburgu, zapw.e w kościele św. Katarzyny Aleksandryjskiej, przez posługę ordynariusza żmudzkiego Mieczysława Leonarda Pallulona, u boku którego wystąpili w charakterze współkonsekratorów: ordynariusz łucki i żytomierski Karol Antoni Niedziałkowski oraz sufragan żmudzki Kasper Felicjan Cyrtowt, tytulariusz Castorii⁴¹.

A. Karasiowi dane było doczekać załamania się rosyjskiego panowania na dawnych ziemiach Rzeczypospolitej Obojga Narodów i odrodzenia

(1835-1902), biskup sejneński, [w:] PSB, t. 1, Kraków 1935, s. 276; *Relationes status dioecesium...*, t. 1, ed. P. Rabikauskas, Romae 1971, s. 231; t. 2, s. 484 (tamże przyp. 18); Z. SZUBA, *Biskupi polscy XX wieku*, s. 32-33; P. NITECKI, *Biskupi na ziemiach polskich...*, s. 119; R. MIKŠYTĖ, *Antanas Baranauskas*, Vilnius 1993; W. JEMIELITY, *Zarys dziejów diecezji augustowskiej...*, s. 107; P. NITECKI, *Biskupi Kościoła w Polsce...*, kol. 18; W. JEMIELITY, *Biskup sejneński Antoni Baranowski*, s. 44-53; B. MAKOWSKI, *Antanas Baranauskas – nie zrozumiany intelektualista i biskup*, [w:] *Biskup Antoni Baranowski (Antanas Baranauskas) 1835-1902...*, s. 34-43; R. Mikšytė, *Antanas Baranauskas wśród Litwinów i Polaków*, tamże, s. 54-62; *Antanas Baranauskas. 100-osioms mirties metinēms • W 100-lecie urodzin*, oprac. zbior., Punksas – Seinai 2002-2003, passim; K. BUCHOWSKI, *Antanas Baranauskas (Antoni Baranowski) (1835-1902) – biskup sejneński, poeta i uczony*, [w:] *Słownik biograficzny białostocko-tomżyński*, t. 3, Białystok 2005, s. 11-12.

⁴⁰ „Przegląd Katolicki” 40 (1902) nr 50 (z 28 XI/11 XII 1902), s. 797; *Relationes status dioecesium...*, t. 2, s. 484 przyp. 19; W. JEMIELITY, *Zarys dziejów diecezji augustowskiej...*, s. 107; L.A. KATILIUS, *Ks. Romuald Jałbrzykowski, profesor Seminarium Duchownego w Sejnach*, [w:] *Między Wilnem a Białymstokiem. 50-lecie śmierci arcybiskupa Romualda Jałbrzykowskiego*, Białystok 2007, s. 34-35.

⁴¹ Z. SZUBA, *Biskupi polscy XX wieku*, s. 52-53; K. KRASOWSKI *Biskupi katolicy II Rzeczypospolitej*, Poznań 1996, s. 119 (gdzie mylna informacja, że „konsekrowany został 16 VI 1907 r. w Petersburgu przez biskupa S. Denisowicza [sic!]”); HC, t. 9 – (1903–1922), cur. Z. Pięta, Patavii 2002, s. 160-161.

polskiej państwowości, z której racjami stanu jemu samemu trudno było się pogodzić, jako że uważał się za Litwina. Tak też po 1918 r. przyjął on obywatelstwo litewskie i w sytuacji, kiedy z jednej strony powierzona mu diecezja została rozdzielona nową granicą państwową, przez jakiś czas mającą niestabilizowany charakter, z drugiej zaś władze II Rzeczypospolitej zaczęły odnosić się doń mało przychylnie. Zamieszkał na terenie Litwy, obierając za swoją siedzibę wprawdzie Mariampol, a następnie Wiłkowyszki. Natomiast sprawami tej części rzezonego biskupstwa, która ostatecznie znalazła się w granicach Polski, zarządzał nowy biskup pomocniczy sejneński Romuald Jałbrzykowski, który w związku z tym uzyskał w 1921 r. ze strony Stolicy Świętej godność delegata apostolskiego⁴². W gronie episkopatu hierarcha ten znalazł się w pamiętnym dla dziejów nie tylko Europy 1918 r., prekonizowany 29 VII tr. przez papieża Benedykta XV tytulariusem Cusae. Jego sakra odbyła się wszakże nie w Sejnach, lecz w Łomży, gdzie odtąd miał rezydować, w kościele parafialnym pw. św. Michała Archanioła i św. Jana Chrzyciela, który w zaledwie kilka lat później został katedrą. Rzezony akt miał miejsce w niedzielę 30 XI 1918 r., jako zarazem we wspomnienie liturgiczne św. Andrzeja Apostoła, przy czym pełni kapłaństwa ów nowy członek episkopatu dostąpił przez posługę arcybiskupa metropolity Aleksandra Kakowskiego (niebawem kardynała), natomiast współkonsekratorami byli: ordynariusz płocki Antoni Julian Nowowiejski i konsekrowany zaledwie kilkanaście dni wcześniej sufragan warszawski Stanisław Gall, tytulariusz Halicarnassus (niebawem biskup połowy Wojśka Polskiego)⁴³.

Pożądane unormowanie tego rodzaju odznaczającej się tymczasowością sytuacji kościelnej na interesującym nas obszarze przyniosły ostatecznie lata 1925-1926, kiedy to – po zawarciu konkordatu pomiędzy Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską – przeprowadzona została całościowa reorganizacja struktur diecezjalnych Kościoła rzymskokatolickiego w II RP. W miejsce sejneńskiej utworzona została wtedy na terytoriach polskich

⁴² A. SZOT, *A[rcy]b[isku]p Romuald Jałbrzykowski, metropolita wileński*, Lublin 2002, s. 36-37. Także: *Relationes status dioecesium...*, t. 2, s. 480-481, 484-485; Z. SZUBA, *Biskupi polscy XX wieku*, s. 70.

⁴³ *Acta nuntiaturae Poloniae*, t. LVII – *Achilles Ratki (1918-1921)*, cz. 3 – (12 XI 1918 – 31 I 1919), ed. S. Wilk, Romae 1997, s. 87-88; Z. SZUBA, *Biskupi polscy XX wieku*, s. 70; K. KRASOWSKI *Biskupi katoliccy II Rzeczypospolitej*, Poznań 1996, s. 100; HC, t. 9, s. 149; A. SZOT, *A[rcy]b[isku]p Romuald Jałbrzykowski, metropolita wileński*, s. 36; K.R. PROKOP, *Sukcesja apostolska biskupw.i arcybiskupw.wileńskich...*, s. 192-193 (gdzie wskazana dalsza literatura); A. KATILIUS, *Ks. Romuald Jałbrzykowski...*, s. 35.

diecezja łomżyńska, erygowana przez papieża Piusa XI w dniu 28 X 1925 r., na którą prekonizację uzyskał 14 XII tr. właśnie R. Jałbrzykowski. Z kolei z litewskiej części dotychczasowego biskupstwa sejneńskiego tenże następca św. Piotra utworzył 4 IV 1926 r. diecezję ze stolicą w Wilkowyszach (Vilkaviškis). Przypadła ona z dniem 5 IV tr. rezydującemu tam już wcześniej ostatniemu z pocztu biskupw.Sejny – Antoniemu Karasiowi, który p.w.erzoną mu funkcję spełniał aż do czasu nastania na Litwie rządów sowieckich (zmarł w Mariampolu 7 VII 1947 r.)⁴⁴. Z kolei Romuald Jałbrzykowski pierwszym ordynariuszem łomżyńskim był zaledwie pół roku, gdyż już 24 VI 1926 r. uzyskał prekonizację na arcybiskupa metropolitę Wilna, godność tą piastując do końca życia, przy czym po II wojnie światowej jego jurysdykcja ograniczona została do niewielkiego skrawka przedwojennej archidiecezji wileńskiej, pozostawionego w nowych granicach okrojonej Polski, a on sam zamieszkał w Białymstoku (tam zmarł 19 VI 1955 r.)⁴⁵.

⁴⁴ *Relationes status dioecesium...*, t. 2, s. 484; Z. SZUBA, *Biskupi polscy XX wieku*, s. 52-53; K. KRASOWSKI *Biskupi katolicy II Rzeczypospolitej*, s. 119-121 nr 28; P. NITECKI, *Biskupi na ziemiach polskich ...*, s. 143; W. JEMIELITY, *Zarys dziejów diecezji augustowskiej...*, s. 106; *Kto był kim w Drugiej Rzeczypospolitej*, pod red. J.M. Majchrowskiego, Warszawa 1994, s. 193 nr 664 (J.M. Majchrowski); *Encyklopedia historii Drugiej Rzeczypospolitej*, oprac. zbior., Warszawa 1999, s. 147 (A. Kołodziejczyk); P. NITECKI, *Biskupi Kościoła w Polsce...*, kol. 194; W. GUZEWICZ, *Duchowieństwo diecezji łomżyńskiej w II Rzeczypospolitej*, Lublin 2003, s. 51-53 (zwł. przyp. 2 na s. 51). Zob. nadto: S. BUCHOWSKI, *Konflikt polsko-litewski o ziemię sejneńsko-suwalską w latach 1918-1920*, Sejny 2009, passim.

⁴⁵ T. ŻYCHIEWICZ, *Jałbrzykowski Romuald (1876-1955), arcybiskupw.leński*, [w:] PSB, t. 10, Wrocław – Warszawa – Kraków 1962-1964, s. 400-401; *Relationes status dioecesium...*, t. 2, s. 485 (tamże przyp. 23); T. KRAHEL, *Jałbrzykowski Romuald (1876-1955), arcybiskup metropolita wileński, autor prac ascetyczno-moralnych oraz artykułów encyklopedycznych z dziedziny Pisma św. i historii Kościoła*, [w:] SPTK, t. 5, pod red. L. Grzebień, Warszawa 1982, s. 564-570; Z. SZUBA, *Biskupi polscy XX wieku*, s. 70-71; *Kto był kim w Drugiej Rzeczypospolitej*, s. 192 nr 657 (R. Jałbrzykowski); K. Krasowski *Biskupi katolicy II Rzeczypospolitej*, 99-102 nr 23; *Encyklopedia historii Drugiej Rzeczypospolitej*, s. 138 (J. Gorzowski); P. NITECKI, *Biskupi na ziemiach polskich ...*, s. 140; tenże, *Biskupi Kościoła w Polsce...*, kol. 164-165; A. Szot, *A[rcybiskup]b[iskup]p Romuald Jałbrzykowski, metropolita wileński*, passim; tenże, *Romuald Jałbrzykowski (1876-1955) – arcybiskup metropolita wileński*, [w:] *Słownik biograficzny białostocko-łomżyński*, t. 1, Białystok 2002, s. 51-57; W. GUZEWICZ, *Duchowieństwo diecezji łomżyńskiej...*, s. 53-58; A. Szot, *Działalność społeczna pierwszego biskupa diecezji łomżyńskiej Romualda Jałbrzykowskiego*, [w:] *Biskupi diecezji łomżyńskiej...*, s. 21-42; A. KATILIUS, *Ks. Romuald Jałbrzykowski...*, s. 27-36; T. KASABUŁA, *Arcybiskup Romuald Jałbrzykowski 1926-1939*, [w:] *Między Wilnem a Białymstokiem...*, s. 37-47; T. KRAHEL, *Arcybiskup Romuald Jałbrzykowski w trudnych latach wojny i okupacji*, [w:] tamże, s. 49-57; A. SZOT, *Arcybiskup Romuald Jałbrzykowski na białostockiej ziemi (1945-1955)*, [w:] tamże, s. 75-112.

Tak zatem w 1926 r. istniejąca od zaledwie kilku miesięcy diecezja łomżyńska⁴⁶ doczekała się już drugiego w swych dziejach ordynariusza, a został nim – od razu w tym samym dniu, w którym R. Jałbrzykowski uzyskał awans do Wilna (czyli 24 VI 1926 r.) – 52-letni Stanisław Andrzej Łukomski, do grona episkopatu należący szósty rok (prekonizowany 9 III 1920 r. tytulariuszem Sicca Veneria). Poprzednio mianowicie, w latach 1920-1926, był on sufraganiem poznańskim u boku kardynała Edmunda Dalbora, prymasa Polski, i – jak przyjmowano dotychczas w literaturze przedmiotu – z jego właśnie rąk miał otrzymać sakrę, która odbyła się w niedzielę Zesłania Ducha Świętego 23 V 1920 r. w archikatedrze pw. śś. Apostołów Piotra i Pawła w Poznaniu (współkonsekratorami mieli być z kolei sufragani: Wilhelm Kloske z Gniezna i Wojciech Owczarek z Włocławka)⁴⁷. W rzeczywistości – jak odnotowano w jego nekrologu, zamieszczonym w „Rozporządzeniach Urzędowych Łomżyńskiej Kurii Diecezjalnej” – był on konsekrowany tamże „przez biskupa [sufragana plockiego Adolfa Piotra] Szelążka (w zastępstwie chorego kardynała Dalbora), biskupa [Wojciecha] Owczarka i księdza prałata [Antoniego] Laubitza (za dyspensą papieską) z Gniezna” (ów ostatni – 25 III tr. instalowany na prałaturę prepozyta w kapitule metropolitalnej w Gnieźnie, uprzednio zaś proboszcz inowrocławski – został zresztą w kilka lat później kolejnym w pocście gnieźnieńskich sufraganów, prekonizowany 8 XI 1924 r. tytulariuszem Jassus), co znajduje potwierdzenie zarówno w źródłach watykańskich, jak i w ówczesnej prasie wielkopolskiej⁴⁸ (z „Dziennika Poznańskiego” dowiadujemy się również, że

⁴⁶ Odnośnie do jej początków zob. m.in.: B. KUMOR, *Granice metropolii i diecezji polskich...*, s. [377]-[381]; W. JEMIELITY, *Utworzenie diecezji łomżyńskiej*, [w:] *Biskupi diecezji łomżyńskiej...*, s. 9-18; W. GUZEWICZ, *Duchowieństwo diecezji łomżyńskiej...*, s. 27nn (gdzie wskazana wcześniejsza literatura).

⁴⁷ Z. SZUBA, *Biskupi polscy XX wieku*, s. 80-81; K. KRASOWSKI *Biskupi katolicy II Rzeczypospolitej*, s. 160 („sagrę biskupią przyjął 23 V 1920 r. z rąk kardynała E. Dalbora”). Także: K.R. PROKOP, *Sakry biskupów. Kościoła poznańskiego w XIX i XX stuleciu*, „Forum Naukowe. Prace Historyczno-Politologiczne”, R. VII z. 2(15)/2002, s. 240.

⁴⁸ „Dziennik Poznański” 62 (1920) nr 117 (z 23 V 1920), s. [2] („W katedrze poznańskiej odbędzie się w pierwsze święto Zesłania Ducha Świętego konsekracja Najprzewielebniejszego Księdza Biskupa Stanisława Łukomskiego. Pontyfikalna suma wraz z ceremoniami rozpocznie się o godzinie 9 i pół rano”); nr 119 (z 27 V 1920), s. [2] („W pierwsze święto Zielnych Świątek odbyła się w prastarej naszej archikatedrze konsekracja Najprzewielebniejszego Księdza Biskupa [Stanisława Łukomskiego], sufragana archidiecezji poznańskiej. Uroczystego aktu – w zastępstwie niedomagającego Jego Eminencji Księdza Kardynała Prymasa – dokonał sufragan plocki Ksiądz Biskup Szelążek w asystencji sufragana włocławskiego oraz liczne kleru wszystkich stopni”); „Rozporządzenia Urzędowe Łomżyńskiej Kurii Diecezjalnej” 22 (1948) nr 10-12, s. 101; HC, t. 9, s. 341-342 („consecr[atur] in archicathedr[a]

„Jego Eminencja Książd Kardynał [Edmund Dalbor] wizytował w dniach od 1 do 18 maja [1920] dekanat kępiński, [gdzie] miał jeszcze zwizytować Podzamcze, Wyszanów i Myjomice, lecz zaniemógłszy, musiał przerwać wizytację i p.w.ócić do Poznania, gdzie obłożnie zachorował na zapalenie opłucnej”⁴⁹. A zatem konsekratorem S.A. Łukomskiego był nie ów pierwszy prymas odrodzonej Polski, lecz późniejszy ordynariusz łucki i dziś kandydat do chwały ołtarzy Adolf Piotr Szelązek (wtenczas zarazem naczelnik Wydziału Katolickiego w Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego), pierwotnie przewidywany zapw.e na jednego ze współkonsekratorów, którego w tych okolicznościach nie miał kto w owej roli zastąpić. Obu im przyszło następnie przeżyć w p.w.erzonych ich trosce diecezjach trudny czas II wojny światowej, która biskupw. Łucka przyniosła w ostatecznym rozrachunku wygnanie i śmierć w 1950 r., z dała od swej stolicy biskupiej⁵⁰, podczas gdy S.A. Łukomski do końca pozostał przy rządach, a jego życie dobiegło kresu 28 X 1948 r. w Warszawie (na skutek tragicznego wypadku samochodowego pod Ostrowią Mazowiecką w dniu poprzednim, w drodze p.w.otnej z pogrzebu kardynała Augusta Hlonda, prymasa Polski)⁵¹.

Posnanien[si] 23. Maii 1920 ab ep[iscopu] Barcaeo (*Nunz. Varsavia 197 f. 418*”). Zob. nadto: J. NOWACKI, *Dzieje archidiecezji poznańskiej*, t. 2 – *Archidiecezja poznańska w granicach historycznych i jej ustrój*, Poznań 1964, s. 194 („przyjął sakrę biskupią 23 V 1920 r. w archikatedrze poznańskiej”).

⁴⁹ „Dziennik Poznański” 62 (1920) nr 119 (z 27 V 1920), s. [2] (gdzie na końcu czytamy, iż „przebieg choroby jest zadowalający i jest [w związku z tym] nadzieja bliskiego p.w.otu do zdrowia”).

⁵⁰ Do biografii tego hierarchy zob. ostatnio: B.E. KARWOWSKA, *Ks. B[isku]p Adolf Piotr Szelązek – wierny świadek Chrystusa*, Podkowa Leśna 2000; K.R. PROKOP, *Sylwetki biskupw.łuckich*, Biały Dunajec – Ostróg 2001, s. 2012-212; B. KARWOWSKA, W. ROZYNKOWSKI, L. ZYGMNER, *Ks. Biskup Adolf Piotr Szelązek (1865-1950). Kapłan – biskup – wygnaniec*, Podkowa Leśna 2010.

⁵¹ „Rozporządzenia Urzędowe Łomżyńskiej Kurii Diecezjalnej” 22 (1948) nr 10-12, s. 97-111; J. NOWACKI, *Dzieje archidiecezji poznańskiej*, t. 2, s. 193-194; Z. ZIELIŃSKI, *Łukomski Stanisław Andrzej (1874-1948), biskup łomżyński*, [w:] PSB, t. 18, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk 1973, s. 559-560; *Polscy kanoniści (wiek XIX i XX)*, pod red. J.R. Bara, t. 2, Warszawa 1981, s. 15-17 (M. Fąka); L. GRZEBIEŃ, *Łukomski Stanisław Andrzej (1874-1948), biskup łomżyński, autor rozpraw z historii Kościoła i prawa kanonicznego*, [w:] SPTK, t. 6, pod red. L. Grzebienia, Warszawa 1983, s. 285-286; Z. SZUBA, *Biskupi polscy XX wieku*, s. 80-81; *Słownik biograficzny katolicyzmu społecznego w Polsce*, t. 2, oprac. zbior., Lublin 1994, s. 102-103 (W. Jemielity); *Kto był kim w Drugiej Rzeczypospolitej*, s. 198 nr 694 (J.M. Majchrowski); K. KRASOWSKI, *Biskupi katolicy II Rzeczypospolitej*, s. 159-163 nr 42; *Encyklopedia historii Drugiej Rzeczypospolitej*, s. 209 (A. Kołodziejczyk); P. NITECKI, *Biskupi Kościoła w Polsce...*, kol. 270; W. GUZEWICZ, *Duchowieństwo diecezji łomżyńskiej...*, s. 58-62;

Kresu istnienia II Rzeczypospolitej nie doczekał natomiast pierwszy w dziejach diecezji łomżyńskiej biskup pomocniczy (sufragan), którym był – w latach 1930-1937 – Bernard Franciszek Dembek. Prekonizowany 25 VII 1930 r. przez papieża Piusa XI tytulariuszem Troas, święcenia biskupie otrzymał on w niedzielę 5 X tr. w katedrze św. Michała Archanioła i św. Jana Chrzciciela w Łomży przez posługę ordynariusza *loci* Stanisława Andrzeja Łukomskiego, jako głównego konsekrateura, oraz ordynariuszy: chełmińskiego Stanisława Wojciecha Okoniewskiego i podlaskiego (siedleckiego) Henryka Ignacego Przeździeckiego, jako współkonsekrateurów⁵². Po śmierci B.F. Dembka (zmarł 3 VI 1937 r.)⁵³ kolejnym biskupem pomocniczym, ustanowionym do posługi w Kościele łomżyńskim, został 55-letni Tadeusz Paweł Zakrzewski, prekonizowany 8 VIII 1938 r. tytulariuszem Cariany. Ów niegdysiejszy sekretarz kolejnych arcybiskupów Gniezna i Poznania (Edwarda Likowskiego oraz Edmunda Dalbora), później zaś rektor Papieskiego Instytutu Polskiego w Rzymie, pełni kapłaństwa dostąpił w czwartek 22 IX tr. w archikatedrze metropolitalnej śś. Apostołów Piotra i Pawła w Poznaniu przez posługę ówczesnego prymasa Polski,

K. SYCHOWICZ, *Stanisław Kostka Łukomski (1874-1948) – sekretarz Konferencji Episkopatu Polski, biskup łomżyński*, [w:] *Słownik biograficzny białostocko-łomżyński*, t. 2, Białystok 2003, s. 92-95; T. KOWALEWSKI, *Rzeczywistość ziemską jako przedmiot troski duszpasterskiej w działalności biskupa Stanisława Kostki Lubieńskiego*, [w:] *Biskupi diecezji łomżyńskiej...*, s. 43-52; H. SZATKOWSKI, *Łukomski Stanisław Kostka Andrzej (1874-1948), proboszcz w Koźminie, później biskup sufragan poznański i następnie ordynariusz łomżyński*, [w:] *Księga społeczniczy w Wielkopolsce 1894-1919. Słownik biograficzny*, t. 2, pod red. L. Wilczyńskiego i H. Szatkowskiego, Gniezno 2007, s. 249-253 (gdzie wskazana dalsza literatura). Do biografii S.A. Łukomskiego zob. nadto: *Acta nuntiaturae Poloniae*, t. LVII – (1918-1921), cz. 7 – (1 XI 1919 – 31 I 1920), ed. S. Wilk, Roma 2003, wg indeksu; C. PEŚT, *Kardynał Edmund Dalbor (1869-1926) – pierwszy prymas Polski odrodzonej*, Poznań 2004, wg indeksu.

⁵² „Przewodnik Katolicki” 36 (1930) nr 42 (z 19 X 1930), s. 13 (gdzie uwaga, iż w tym samym dniu święcenia biskupie otrzymał w katedrze łódzkiej ordynariusz sandomierski Włodzimierz Bronisław Jasiński); „Rozporządzenia Urzędowe Kurii Biskupiej Łomżyńskiej” 4 (1930) nr 8, s. 180-181; nr 10, s. 233; N.L. CIESZYŃSKI, *Roczniki katolickie na rok Pański 1931*, Poznań 1931, s. 446-447; Z. Szuba, *Biskupi polscy XX wieku*, s. 97 (brak daty); K. Krasowski *Biskupi katolicy II Rzeczypospolitej*, s. 53; W. GUZEWICZ, *Duchowieństwo diecezji łomżyńskiej...*, s. 64.

⁵³ N.L. CIESZYŃSKI, *Roczniki katolickie na rok Pański 1931*, s. 444-447; B. PARTYKA, *Dembek Bernard Franciszek (1878-1937), biskup sufragan łomżyński*, [w:] PSB, t. 5, Kraków 1939-1945, s. 61-62; Z. SZUBA, *Biskupi polscy XX wieku*, s. 97; *Słownik biograficzny katolicyzmu społecznego w Polsce*, t. 1, oprac. zbior., Lublin 1994, s. 105 (W. Jemielity); K. Krasowski *Biskupi katolicy II Rzeczypospolitej*, s. 52-53 nr 11; P. NITECKI, *Biskupi Kościoła w Polsce...*, kol. 72; W. GUZEWICZ, *Duchowieństwo diecezji łomżyńskiej...*, s. 62-64; J. ŁUPIŃSKI, *Biskup Bernard F. Dembek i biskup Tadeusz P. Zakrzewski – pierwsi biskupi pomocniczy diecezji łomżyńskiej*, [w:] *Biskupi diecezji łomżyńskiej...*, s. 85-89.

kardynała Augusta Hlonda, metropolity gnieźnieńskiego i poznańskiego, natomiast współkonsekratorami byli ordynariusze: Stanisław Andrzej Łukomski z Łomży i Karol Mieczysław Radoński z Włocławka (prócz tego udział w uroczystości wzięli sufragani Antoni Laubitz z Gniezna i Walenty Dymek z Poznania)⁵⁴.

Niedługo po zakończeniu II wojny światowej dobiegła kresu posługa w Kościele łomżyńskim biskupa T.P. Zakrzewskiego, prekonizowanego 12 IV 1946 r. ordynariuszem diecezji płockiej (rządził w niej do śmierci w dniu 26 XI 1961 r.)⁵⁵. Na funkcji biskupa pomocniczego w Łomży zastąpił go wówczas 53-letni Paweł Czesław Rydzewski, dotychczasowy notariusz miejscowej Kurii Biskupiej, któremu papież Pius XII udzielił w dniu 6 XII 1946 r. prekonizacji na tytulariusza Cusiry. Jego konsekracja odbyła się w niedzielę *Quasimodo* (Niedziela Biała) 13 IV 1947 r. w łomżyńskiej katedrze, a dopełnił jej ordynariusz *loci* Stanisław Łukomski wspólnie z biskupem Płocka Tadeuszem Pawłem Zakrzewskim oraz biskupem Włocławka Karolem Mieczysławem Radońskim (tego samego dnia miała miejsce w Białymstoku sakra nowego ordynariusza łódzkiego Michała Klepacza)⁵⁶. Kiedy w rok później dobiegło kresu życie dotychczasowego pasterza diecezji, jego następcą został 62-letni Czesław Falkowski, niedługo starszy rektor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie (1928-1930), biskupem Łomży prekonizowany 24 II 1949 r. Po sakrę udał się on do Białegostoku, gdzie rezydował po przymusowym wyjeździe w 1945 r. ze swej stolicy arcybiskup metropolita wileński Romuald Jałbrzykowski, który podjął

⁵⁴ „Przewodnik Katolicki” 44 (1938) nr 36 (z 4 IX 1938), s. 603; nr 40 (z 2 X 1938), s. 650; „Przegląd Katolicki” 76 (1938) nr 38 (z 2 X 1938), s. 623; N.L. CIESZYŃSKI, *Roczniki katolickie na rok Pański 1939*, Poznań 1939, s. 329-330; Z. SZUBA, *Biskupi polscy XX wieku*, s. 111; K. KRASOWSKI *Biskupi katolicy II Rzeczypospolitej*, s. 256; W. GUZEWICZ, *Duchowieństwo diecezji łomżyńskiej...*, s. 66; K.R. PROKOP, *Konsekracje i sukcesja apostolska ordynariuszy oraz sufraganów płockich w XIX i XX stuleciu...*, s. 193 (tamże przyp. 38), 197.

⁵⁵ T. ŻEBROWSKI, *Zarys dziejów diecezji płockiej*, Płock 1976, s. 61 nr 76; M. GRZYBOWSKI, *Zakrzewski-Wyskota Tadeusz Paweł Maria (1883-1961), biskup płocki, liturgista*, [w:] SPTK, t. 7, pod red. L. Grzebienia, Warszawa 1983, s. 464-465; Z. SZUBA, *Biskupi polscy XX wieku*, s. 110-111; *Kto był kim w Drugiej Rzeczypospolitej*, s. 210 nr 775 (J.M. Majchrowski); K. KRASOWSKI *Biskupi katolicy II Rzeczypospolitej*, s. 255-256 nr 72; P. NIŹECKI, *Biskupi Kościoła w Polsce...*, kol. 504-505; W. GUZEWICZ, *Duchowieństwo diecezji łomżyńskiej...*, s. 64-66; J. ŁUPIŃSKI, *Biskup Bernard F. Dembek i biskup Tadeusz P. Zakrzewski...*, s. 90-96; H. Szatkowski, *Zakrzewski Tadeusz Paweł Maria (1883-1961), profesor w seminarium duchownym, kanonik poznański, później biskup sufragan łomżyński, następnie ordynariusz płocki*, [w:] *Księża społecznicy w Wielkopolsce 1894-1919...*, t. 4, pod red. L. Wilczyńskiego i H. Szatkowskiego, Gniezno 2009, s. 140-141 (gdzie wskazana dalsza literatura).

⁵⁶ Z. SZUBA, *Biskupi polscy XX wieku*, s. 134.

się w tym przypadku obowiązków głównego szafarza święceń biskupich. Odbyły się one w niedzielę *Jubilae* 8 V 1949 r., zarazem we wspomnienie liturgiczne św. Stanisława ze Szczepanowa, w białostockiej prokatedrze pw. Wniebowzięcia NMP, podczas którego to aktu w charakterze współkonsekratorów wystąpili ordynariusze: podlaski (siedlecki) Ignacy Świrski oraz łódzki Michał Klepacz⁵⁷. Tak samo w murach ówczesnej prokatedry w Białymstoku pełni kapłaństwa dostąpił nowy biskup pomocniczy dla Łomży, ustanowiony w miejsce zmarłego 22 VIII 1951 r. Pawła Czesława Rydzewskiego⁵⁸. Mowa o prekonizowanym 14 XII 1951 r. tytulariuszem Doary Aleksandrze Mościckim, który tam właśnie otrzymał sakrę w poniedziałek 25 II 1952 r., jako we wspomnienie liturgiczne (w roku przestępnym) św. Macieja Apostoła. Również w tym przypadku głównym konsekratorem był rezydujący w Białymstoku arcybiskup metropolita wileński Romuald Jałbrzykowski, natomiast współkonsekratorami ordynariusze: łomżyński Czesław Falkowski i podlaski (siedlecki) Ignacy Świrski⁵⁹.

Przez kolejnych osiemnaście lat nie był konsekrowany do posługi w Kościele łomżyńskim żaden nowy biskup i dopiero po śmierci w dniu 25 VIII 1969 r. dotychczasowego ordynariusza *loci*⁶⁰ czwartym z kolei bisku-

⁵⁷ Z. SZUBA, *Biskupi polscy XX wieku*, s. 137; J. SOKOŁOWSKI, *Wspomnienia o zmarłych rektorach i profesorach Wyższego Seminarium Duchownego w Łomży*, [w:] *Księga jubileuszowa Wyższego Seminarium Duchownego w Łomży (1919-2000)*, pod red. J. Sokołowskiego, Łomża 2000, s. 240 (i tamże przyp. 37); K. SYCHOWICZ, *B[isku]p Czesław Falkowski wobec działań władz państwowych i administracji w latach 1949-1956*, [w:] *Biskupi diecezji łomżyńskiej...*, s. 53; A. SZOT, *A[rcy]b[isku]p Romuald Jałbrzykowski, metropolita wileński*, s. 285; tenże, *Arcybiskup Romuald Jałbrzykowski na białostockiej ziemi...*, s. 90.

⁵⁸ O jego losach zob.: Z. SZUBA, *Biskupi polscy XX wieku*, s. 133-134; P. NITECKI, *Biskupi Kościoła w Polsce...*, kol. 388-389.

⁵⁹ Z. SZUBA, *Biskupi polscy XX wieku*, s. 149; A. Szot, *A[rcy]b[isku]p Romuald Jałbrzykowski, metropolita wileński*, s. 285; tenże, *Arcybiskup Romuald Jałbrzykowski na białostockiej ziemi...*, s. 91; S. Wyszyński, *Pro memoria. Zapiski z lat 1948-1949 i 1952-1953*, oprac. T. Ochinnowski, P. Skibiński i J. Żurek, Warszawa – Żąbki 2007, s. 100 (zob. także s. 66).

⁶⁰ Ogólnie do biografii biskupa Czesława Falkowskiego zob. m.in.: E. OZOROWSKI, *Falkowski Czesław (1887-1969), biskup łomżyński, profesor Akademii Duchownej w Petersburgu i Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, historyk Kościoła, redaktor*, [w:] SPTK, t. 5, s. 354-356; Z. Szuba, *Biskupi polscy XX wieku*, s. 136-137; P. NITECKI, *Biskupi Kościoła w Polsce...*, kol. 96; J. SOKOŁOWSKI, *Wspomnienia o zmarłych rektorach i profesorach...*, s. 236-242 (nr 2); K. Sychowicz, *B[isku]p Czesław Falkowski.....*, s. 53-67; tenże, *Czesław Andrzej Falkowski (1887-1969) – biskup ordynariusz łomżyński*, [w:] *Słownik biograficzny białostocko-łomżyński*, t. 3, s. 51-54. Nadto zob.: H. GOŁASZEWSKI, *Ostatnia droga Księdza Biskupa Czesława Falkowskiego – ordynariusza diecezji łomżyńskiej*, [w:] *50 lat kapłańskiej służby...*, s. 245-309; I. WODZIANOWSKA, *Rzymskokatolicka Akademia Duchowna w Petersburgu 1842-1918*, Lublin 2007, s. 158 przyp. 125.

pem Łomży został sześćdziesięcioletni Mikołaj Sasinowski (dotychczasowy rektor miejscowego Wyższego Seminarium Duchownego), prekonizowany 19 III 1970 r. Jego sakra odbyła się w niedzielę 5 IV tr. (w wielu opracowaniach podawana jest wszakże mylna data 4 IV) w łomżyńskiej katedrze pw. św. Michała Archanioła i św. Jana Chrzyciela, na którą to uroczystość do stolicy diecezji przybył kardynał Stefan Wyszyński, prymas Polski, i on właśnie podjął się obowiązków głównego konsekrateura, natomiast współkonsekratorami byli: ordynariusz siedlecki (podlaski) Jan Mazur oraz miejscowy biskup pomocniczy Aleksander Mościcki⁶¹. Ów ostatni posługę w interesującym nas Kościele lokalnym pełnić miał jeszcze przez kolejnych kilkanaście lat (do śmierci w dniu 25 XI 1980 r.)⁶², przy czym w 1973 r. – po raz pierwszy w dziejach diecezji łomżyńskiej – został ustanowiony do posługi w niej drugi biskup pomocniczy w osobie 43-letniego Tadeusza Zawistowskiego (kolejnego z pocztu rektorów miejscowego Wyższego Seminarium Duchownego). Prekonizowany 12 V 1973 r. tytulariuszem Hospity przez papieża Pawła VI, z rąk tegoż namiestnika Chrystusowego dostąpił pełni kapłaństwa w uroczystość ss. Apostołów Piotra i Pawła 29 VI tr. w bazylice św. Piotra na Watykanie – w gronie w sumie dziesięciu hierarchów, w owym właśnie miejscu i czasie konsekrowanych (dziewięciu pozostałych, to: Mario Pio Gaspari, arcybiskup tytularny Numidii i delegat apostolski w Meksyku, później pronuncjusz w Japonii, dominikanin Jean Jérôme Hamer, arcybiskup tytularny Lorium i sekretarz watykańskiej Kongregacji

⁶¹ „Słowo Powszechne” 24 (1970) nr 81 (z 6 IV 1970), s. 1; nr 86 (z 11-12 IV 1970), s. 1-2; „Przewodnik Katolicki” 76 (1970) nr 18 (z 3 V 1970), s. 178 („W niedzielę 5 IV odbyła się w katedrze wawelskiej konsekracja dwóch nowych sufraganów krakowskich – biskupa Stanisława Smoleńskiego i biskupa Albina Małysiaka. Konsekratorem był Ks. Kardynał [Karol] Wojtyła. W tę samą niedzielę sakrę biskupią z rąk prymasa Polski przyjął w katedrze w Łomży nowy ordynariusz łomżyński Mikołaj Sasinowski”); *Ordinations épiscopales dans le monde entier en 1970*, „Esprit et Vie” 83 (1973) nr 49 (z 6 XII 1973), s. 716 nr 40; *Kalendarium ważniejszych wydarzeń z życia i działalności księdza kardynała Stefana Wyszyńskiego, metropolity Gniezna i Warszawy, przewodniczącego Konferencji Episkopatu, prymasa Polski, 3 VIII 1901 – 28 V 1981*, oprac. A. WIECZOREK, „Życie i Myśl” 31 (1981) nr 7-8, s. 217; W. Jemielity, *Ś.p. Ksiądz Biskup Mikołaj Sasinowski*, „Rozporządzenia Urzędowe Łomżyńskiej Kurii Diecezjalnej” 44 (1982) nr 4, s. 80; Z. SZUBA, *Biskupi polscy XX wieku*, s. 202; M. GARDOCKA, *Działalność duszpastersko-społeczna biskupa Mikołaja Sasinowskiego*, [w:] *Biskupi diecezji łomżyńskiej...*, s. 70; J. Sokołowski, *Wspomnienia o zmarłych rektorach i profesorach...*, s. 272; M.P. ROMANIUK, *Życie, twórczość i posługa Stefana kardynała Wyszyńskiego, Prymasa Tysiąclecia*, t. 3 – (1965-1972), Warszawa 2001, s. 1970. Także: „Tygodnik Powszechny” 24 (1970) nr 14 (z 5 IV 1970), s. [5].

⁶² Z. SZUBA, *Biskupi polscy XX wieku*, s. 148-149; *Słownik biograficzny katolicyzmu społecznego w Polsce*, t. 2, s. 145 (W. Jemielity); P. NITECKI, *Biskupi Kościoła w Polsce...*, kol. 301.

Doktryny Wiary, później prefekt Kongregacji Instytutów Życia Konkrowanego i kardynał, François Morvan ze zgromadzenia duchaczy, biskup ordynariusz Cayenne, Paul Perera, biskup ordynariusz Kandy w Sri Lance, Francis Anani Kofi Lodonu, biskup tytularny Mascula i pomocniczy w diecezji Keta, później biskup Ho w Ghanie, Filippo Franceschi, biskup tytularny Silli i koadiutor w diecezji Tarquinia-Civitavecchia, później ordynariusz padewski, Antonio Mazza, biskup tytularny Velia i sekretarz Komitetu Jubileuszowego Roku Świętego, później ordynariusz Piacenza-Bobbio, pallotyn José Maria Maimone, pierwszy biskup ordynariusz Umuarama w Brazylii, Enrico Bartolucci Panaroni, biskup tytularny Castulo i wikariusz apostołski Esméraldas w Ekwadorze). Podczas tamtego aktu u boku namiestnika Chrystusowego wystąpili w charakterze współkonsekratorów: arcybiskup tytularny Kartaginy Agostino Casaroli, sekretarz Rady do Spraw Publicznych Kościoła (*segretario del Consiglio per gli Affari Pubblici della Chiesa*), oraz emerytowany arcybiskup Cotonou Bernardin Gantin, sekretarz pomocniczy (*segretario aggiunto*) watykańskiej Kongregacji Ewangelizacji Narodów (obaj później włączeni do Kolegium Kardynalskiego)⁶³.

Tak samo w Wiecznym Mieście, w murach bazyliki św. Piotra na Watykanie, miała miejsce sakra kolejnego w poczcie ordynariuszy łomżyńskich, który zastąpił zmarłego 6 IX 1982 r. M. Sasinowskiego⁶⁴. Mowa o włączonym do grona episkopatu w wieku 48 lat Juliuszu Paetzu, prekonizowany dnia 20 XII 1982 r. Święceń biskupich udzielił mu w uroczystość Objawienia Pańskiego 1983 r. (tj. w czwartek 6 I tr.) papież Jan Paweł II, przez którego posługę pełni kapłaństwa doszło tamtego dnia czternastu nowych członków episkopatu – w tym dwóch Polaków (obok J. Paetza, także sekretarz Sygnatury Apostolskiej Zenon Grocholewski, prekonizowany biskupem tytularnym Agropolis – późniejszy prefekt Kongregacji Wycho-

⁶³ „Rozporządzenia Urzędowe Łomżyńskiej Kurii Diecezjalnej” 35 (1973) nr 1, s. 45; nr 5, s. 3-4; *Liste chronologique des ordinations épiscopales en 1973*, „Esprit et Vie” 86 (1976) nr 49 (z 6 XII 1976), s. 696 nr 78 [4] (zob. także nr 75-84 [1-10]); Z. SZUBA, *Biskupi polscy XX wieku*, s. 206; K.R. PROKOP, *Biskupi Kościoła katolickiego w III Rzeczypospolitej. Leksykon biograficzny*, Kraków 1998, s. 163.

⁶⁴ Ogólnie do biografii biskupa Mikołaja Sasinowskiego: „Rozporządzenia Urzędowe Łomżyńskiej Kurii Diecezjalnej” 44 (1982) nr 4, s. 62-82; Z. SZUBA, *Biskupi polscy XX wieku*, s. 202; J. Mandziuk, *Sasinowski Mikołaj (1909-1982), kapelan w Polskich Siłach Zbrojnych na Zachodzie, biskup łomżyński*, [w:] PSB, t. 35, Warszawa – Kraków 1994, s. 254-255; *Słownik biograficzny katolicyzmu społecznego w Polsce*, t. 1, s. 127 (W. Jemielity); M. GARDOCKA, *Działalność duszpastersko-społeczna biskupa Mikołaja Sasinowskiego*, s. 68-81.

wania Katolickiego i kardynał)⁶⁵. Jako współkonsekratorzy wystąpili podczas owego aktu: Eduardo Martinez Somalo, arcybiskup tytularny Thagora, substytut Sekretariatu Stanu Stolicy Apostolskiej, oraz Duraisamy Lourdu-samy, emerytowany arcybiskup Bangalore w Indiach, sekretarz watykańskiej Kongregacji Ewangelizacji Narodów oraz prezydent Papieskich Dzieł Misyjnych (obaj później kreowani kardynałami)⁶⁶. Natomiast kilka miesięcy wcześniej w gronie episkopatu znalazł się nowy biskup pomocniczy dla Łomży, ustanowiony u samego schyłku rządów w diecezji M. Sasinowskiego i przez niego też konsekrowany, 42-letni Edward Eugeniusz Samsel. Prekonizowany 20 IV 1982 r. tytulariuszem Montecorvino, sakrę otrzymał w niedzielę Zesłania Ducha Świętego 30 V tr. w łomżyńskiej katedrze pw. św. Michała Archanioła i św. Jana Chrzciciela, przy czym współkonsekratorami byli dwaj inni biskupi pomocniczy: Tadeusz Zawistowski z Łomży i Edward Ozorowski z Białegostoku⁶⁷.

Wraz z reorganizacją struktur diecezjalnych Kościoła katolickiego w Polsce z roku 1992, wprowadzoną w życie z dniem 25 III tr., po dziesięciu latach posługi biskupiej w diecezji łomżyńskiej E.E. Samsel odszedł do posługi w młodym Kościele ełckim (początkowo w charakterze biskupa pomocniczego, a od 2000 r. ordynariusza), gdzie czynny był aż do przed-

⁶⁵ Pozostałych dwunastu hierarchów, konsekrowanych tego dnia w bazylice św. Piotra na Watykanie przez papieża Jana Pawła II, to: Antonio Vitale Bommarco z Zakonu Braci Mniejszych Konwentalnych, arcybiskup metropolita Gorycji (Gorizia e Gradisca), José Laboa Gallegos, arcybiskup tytularny Zarai i nuncjusz apostolski w Panamie, Karl Josef Rauber, arcybiskup tytularny Jubaltiany i pronuncjusz apostolski w Ugandzie, Francesco Monterisi, arcybiskup tytularny Alba Maritima i pronuncjusz apostolski w Korei Południowej, Kevin Aje, biskup koadiutor diecezji Sokoto w Nigerii, John Olorunfemi Onaiyekan, biskup tytularny Tunusuda i pomocniczy w diecezji Ilorin w Nigeria, Pietro Rossano, biskup tytularny Diocletiany i pomocniczy diecezji rzymskiej, Anacleto Sima Ngua, biskup ordynariusz Bata w Gwinei Równikowej, Ildefonso Obama Obono, pierwszy biskup ordynariusz diecezji Ebebiyin w Gwinei Równikowej, Jaroslav Skarvada, biskup tytularny Litomyśla i duszpasterz katolików czeskich na emigracji, Dominik Hrusovsky, biskup tytularny Tubii i duszpasterz katolików słowiackich na emigracji, oraz Luigi Del Gallo Roccagiovine, biskup tytularny Camplum i delegat Papieskiej Rady Świeckich do spraw skautyzmu katolickiego.

⁶⁶ Z. SZUBA, *Biskupi polscy XX wieku*, s. 232; *Les ordinations épiscopales en 1983*, „Esprit et Vie” 96 nr 32-34 (z 7-21 VIII 1986), s. 450 nr 14 (zob. także nr 1-13); K.R. PROKOP, *Biskupi Kościoła katolickiego w III Rzeczypospolitej...*, s. 163 (gdzie – w ślad za Z. Szubą – mylne wskazanie na kardynała Władysława Rubia i biskupa Tadeusza Zawistowskiego, jako współkonsekratorów).

⁶⁷ „Rozporządzenia Urzędowe Łomżyńskiej Kurii Diecezjalnej” 44 (1982) nr 3, s. 5-6, 37-50; *Ordinations épiscopales en 1982*, „Esprit et Vie” 96 (1986) nr 17 (z 24 IV 1986) – Dodatek, s. V nr 61; Z. SZUBA, *Biskupi polscy XX wieku*, s. 230; K.R. PROKOP, *Biskupi Kościoła katolickiego w III Rzeczypospolitej...*, s. 126.

wczesnej śmierci (zmarł 17 I 2003 r.)⁶⁸, natomiast 11 IV 1996 r. zasiadający dotychczas na stolicy biskupiej w Łomży J. Paetz uzyskał translację na stolicę metropolitalną do Poznania (ingres odbył się 27 IV tr.). W pół roku później, 26 X 1996 r., siódmym w dotychczasowych dziejach ordynariuszem łomżyńskim został sześćdziesięcioletni Stanisław Stefanek z założonego przez kardynała A. Hlonda zgromadzenia chrystusowców (Towarzystwo Chrystusowe), do tego momentu czynny w charakterze biskupa pomocniczego w diecezji (od 1992 r. archidiecezji) szczecińsko-kamieńskiej. W gronie następców Apostołów znalazł się on w 1980 r., prekonizowany 4 VII tr. tytulariuszem Forum Popilii, zaś jego sakra odbyła się w niedzielę 24 VIII tr. w katedrze św. Jakuba Apostoła w Szczecinie (obecnie bazylika archikatedralna), a dopełnił jej ordynariusz *loci* Kazimierz Majdański, biskup szczecińsko-kamieński, wspólnie z ordynariuszem lubelskim Bolesławem Pylakiem oraz swym biskupem pomocniczym Janem Stefanem Gałeckim, tytulariuszem Maiuki (Maiuca)⁶⁹.

Ostatnia w dotychczasowych dziejach Kościoła łomżyńskiego konsekracja hierarchy ustanowionego do posługi w nim miała miejsce w sobotę 4 III 2006 r. (jako w uroczystość św. Kazimierza, patrona metropolii białostockiej, w skład której interesująca nas diecezja wchodzi począwszy od 1992 r.). Mianowicie po przyjęciu 21 II tr. przez Stolicę Apostolską rezygnacji (uwarunkowanej osiągnięciem wieku emerytalnego) z funkcji biskupa pomocniczego w owym Kościele partykularnym Tadeusza Zawistowskiego, w tym samym dniu papież Benedykt XVI prekonizował jego następcę w osobie 47-letniego Tadeusza Bronakowskiego, nadając mu stolicę tytularną Tigisi in Mauretania. Sakra owego nowego członka episkopatu odby-

⁶⁸ „Rozporządzenia Urzędowe Łomżyńskiej Kurii Diecezjalnej” 44 (1982) nr 3, s. 49-50; K.R. PROKOP, *Biskupi Kościoła katolickiego w III Rzeczypospolitej...*, s. 126-127; P. NIŁECKI, *Biskupi Kościoła w Polsce...*, kol. 392; *Biskup ełcki Edward Eugeniusz Samsel*, pod red. J.M. Dołęgi, A. Skowrońskiego i J. Sokołowskiego, Olecko 2003²; W. Guzewicz, *Samuel Edward Eugeniusz (1940-2003), biskup ełcki, bibliista*, [w:] SPTK, t. 9, pod red. J. MANDZIUKA, Warszawa 2006, s. 568-571; B. Wiśniewska, *Iść przed drugich podnoszenie. Biskup Edward Eugeniusz Samsel*, [w:] *Biskupi diecezji łomżyńskiej...*, s. 119-131.

⁶⁹ *Les ordinations épiscopales en 1980*, „Esprit et Vie” 94 (1984) nr 19 (z 10 V 1984), s. 280 nr 87; Z. SZUBA, *Biskupi polscy XX wieku*, s. 220; K.R. Prokop, *Biskupi Kościoła katolickiego w III Rzeczypospolitej...*, s. 133; tenże, *Linie sukcesji apostolskiej biskupów Pomorza Zachodniego w okresie po II wojnie światowej (1945-2000)*, „Przegląd Zachodniopomorski” 16/45/ (2001) z. 3, s. 144; tenże, *Biskupi zachodniopomorscy (X-XX w.)*, Koszalin 2003, s. 308 (całość biogramu: s. 306-308). Zob. również: *Rodzina drogą Kościoła. Księga jubileuszowa na 25-lecie posługi pasterskiej biskupa łomżyńskiego Stanisława Stefanka TChr*, pod red. M. Ozorowskiego i W. Nowackiego, Łomża 2005, s. 7 (J. Łupiński).

ła się – wskazanego wyżej dnia – w katedrze w Łomży, a w roli głównego konsekrateura wystąpił ordynariusz *loci* Stanisław Stefanek, natomiast obowiązków współkonsekratorów podjęli się: arcybiskup metropolita białostocki Wojciech Ziemba oraz emerytowany biskup pomocniczy łomżyński Tadeusz Zawistowski⁷⁰. Stosownie też do zawartej we wstępie do obecnego tekstu zapw. edzi, dla porządku należy nadto odnotować w tym miejscu, że w trzy lata później, w czwartek 30 IV 2009 r., odbyła się w Bydgoszczy, w tamtejszym kościele pw. Matki Bożej Królowej Męczenników (Sanktuarium Królowej Męczenników Kalwarii Bydgoskiej – Golgoty XX w.), sakra prekonizowanego 18 III tr. arcybiskupem tytularnym Sejn 46-letniego Jana Pawłowskiego z miejscowego prezbiterium diecezjalnego (do 2004 r. kapłan archidiecezji gnieźnieńskiej), którego papież Benedykt XVI ustanowił nuncjuszem apostolskim w Republice Konga oraz w Gabonie. Pełni kapłaństwa dostąpił on przez posługę kardynała-sekretarza stanu Stolicy Apostolskiej Tarcisio Bertone (członka zgromadzenia salezjanów), podczas gdy współkonsekratorami byli: arcybiskup tytularny Cannae Alfio Rapisarda, emerytowany nuncjusz apostolski w Portugalii (wcześniej zaś w – kolejno – Boliwii, Kongu i Brazylii, sam konsekrowany w 1979 r. przez papieża Jana Pawła II), oraz ordynariusz *loci* Jan Tyrawa, biskup Bydgoszczy.

⁷⁰ „Łomżyńskie Wiadomości Diecezjalne” 66 (2006) nr 1, s. 103-104, 111-113, 115-155 (zwł. s. 145-147: *Protokół z przyjęcia święceń biskupich przez Ks. Prałata dra Tadeusza Bronakowskiego*); „Wiadomości KAI” R. 2006 nr 10 (z 12 III 2006), s. 5; „Revue des Ordinations Épiscopales” R. 2007 nr 16, s. 11 nr 52.

SAKRY PASTERZY DIECEZJI WIGIERSKIEJ, SEJNEŃSKIEJ (AUGUSTOWSKIEJ) I ŁOMŻYŃSKIEJ z lat 1800-2006				
Imię, nazwisko	Data sakry	Miejsce sakry	Główny konsekратор	Współkonsekраторzy (asystujący sakrze)
Michał Franciszek KARPW.CZ (1744-1803)	30 [29] III 1800	WARSZAWA, kościół pw. Świętego Krzyża (misjonarzy-lazarystów)	Jan Chrzyciel ALBERTANDI, biskup tytularny Zenopolis, sufragan warszawski	Tomasz OSTASZEWSKI, komendatoryjny opat obrski; Adam Michał PRAŻMOWSKI, prepozyt warszawskiej kapituły katedralnej
Jan Klemens GOŁASZEWSKI (1748-1820)	5 III 1809	WARSZAWA, katedra pw. św. Jana Chrzyciela	Ignacy RACZYŃSKI, arcybiskup metropolita gnieźnieński, administrator apostolski diecezji warszawskiej	Tymoteusz GORZEŃSKI, biskup ordynariusz smoleński; Antonin MALINOWSKI, biskup tytularny Ciny, były sufragan żmudzki
Polikarp Augustyn MARCIEJEWSKI (1761-1827)	19 IX 1819	WARSZAWA, kościół pw. Świętego Krzyża (misjonarzy-lazarystów)	Adam Michał PRAŻMOWSKI, biskup ordynariusz płocki	[?]
Ignacy Stanisław CZYZEWSKI (1752/53-1823)	6 VIII 1820	WARSZAWA, kościół pw. Opieki św. Józefa (wizytek)	Adam Michał PRAŻMOWSKI, biskup ordynariusz płocki	Feliks Łukasz LEWIŃSKI, biskup ordynariusz podlaski; Józef Marcellin DZIĘCIELSKI, biskup tytularny Arathii, sufragan kujawsko-kaliski
Mikołaj Jan MANUGIEWICZ (1754-1834)	10 XI 1822	WARSZAWA, kościół pw. Świętego Krzyża (misjonarzy-lazarystów)	Szczepan HOŁOWCZYC, arcybiskup metropolita warszawski	Jan Paweł WORONICZ, biskup ordynariusz krakowski; Józef KOZMIAN, biskup tytularny Carystus, sufragan lubelski
Stanisław Henryk CHOROMAŃSKI (1769-1838)	8 II 1829	WARSZAWA, kościół pw. Świętego Krzyża (misjonarzy-lazarystów)	Mikołaj Jan MANUGIEWICZ, biskup ordynariusz sejneński (augustowski)	Adam Michał PRAŻMOWSKI, biskup ordynariusz płocki; Józef Marcellin DZIĘCIELSKI, biskup ordynariusz lubelski
Paweł STRASZYŃSKI (1784-1847)	8 I 1837	WARSZAWA, archikatedra pw. św. Jana Chrzyciela	Franciszek PAWŁOWSKI, biskup ordynariusz płocki	Mateusz Maurycy WOJAKOWSKI, biskup tytularny Arcadiopolis, sufragan lubelski; Konstanty Wincenty PLEJEWSKI, biskup tytularny Laganii, sufragan płocki
Konstanty Ireneusz ŁUBIŃSKI (1825-1869)	20 XII 1863	JANÓW PODLASKI, katedra pw. Przenajświętszej Trójcy	Beniamin Piotr SZYMAŃSKI, biskup ordynariusz podlaski (janowski)	Józef TWAROWSKI, biskup tytularny Amyzonu, sufragan podlaski; Henryk Ludwik PLATER, biskup tytularny Mosynopolis, sufragan łowicki (warszawski)

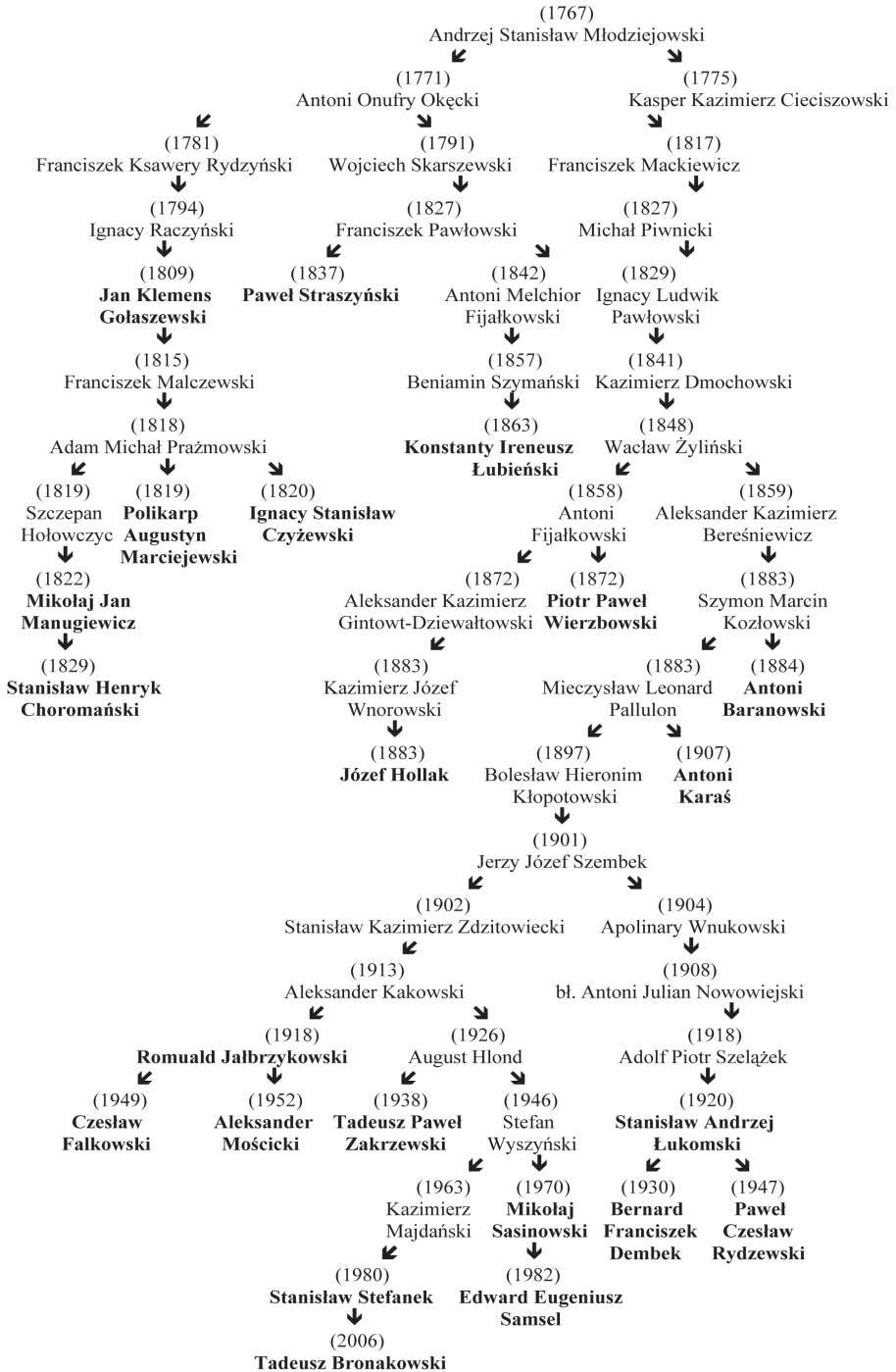
Piotr Paweł WIERZBOWSKI (1818-1893)	6 X 1872	SANKT PETERSBURG, kościół pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej (dominikanów)	Antoni FIAŁKOWSKI (FIAŁKOWSKI), arcybiskup metropolita mohylowski	Jerzy IWASZKIEWICZ, biskup tytularny Anthedonu, sufragan mohylowski; Aleksander Kazimierz GINTOWT-DZIEWAŁTOWSKI, biskup tytularny Helenopolis, sufragan płocki; Tomasz Teofil KULIŃSKI, biskup tytularny Satali, wikariusz apostolski diecezji krakowskiej (kielecko-krakowskiej)
Józef HOLLAK (1812-1890)	27 V 1883	SANKT PETERSBURG, kościół pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej (dominikanów)	Kazimierz Józef WNOrowski, biskup ordynariusz lubelski	Karol HRYNIEWIECKI, biskup ordynariusz wileński; Szymon Marcin KOZŁOWSKI, biskup łucki i żytomierski
Antoni BARANOWSKI (1835-1902)	6 VII 1884	SANKT PETERSBURG [kościół pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej (dominikanów)]	Szymon Marcin KOZŁOWSKI, biskup ordynariusz łucki i żytomierski	Cyryl LUBOWIDZKI, biskup tytularny Dulmy, sufragan łucki i żytomierski; Antoni Jan ZERR, biskup tytularny Diocletianopolis, sufragan tyraspolski
Antoni KARAŚ (1856-1947)	16 VI 1907	SANKT PETERSBURG [kościół pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej (dominikanów)]	Mieczysław Leonard PALLULON, biskup ordynariusz żmudzki	Karol Antoni NIEDZIAŁKOWSKI, biskup ordynariusz łucki i żytomierski; Kasper Felicjan CYRTOWT, biskup tytularny Castorii, sufragan żmudzki
Romuald JAŁBRZYKOWSKI (1876-1955)	30 XI 1918	ŁOMŻA, kościół parafialny pw. św. Michała Archanioła i św. Jana Chrzciciela	Aleksander KAKOWSKI, arcybiskup metropolita warszawski	Antoni Julian NOWOWIEJSKI, biskup ordynariusz płocki; Stanisław GALL, biskup tytularny Halicarnassus i pomocniczy warszawski
Stanisław Andrzej ŁUKOMSKI (1874-1948)	23 V 1920	POZNAŃ, archikatedra pw. śś. Apostołów Piotra i Pawła	Adolf Piotr SZELAŻEK, biskup tytularny Barki (Barca) i pomocniczy płocki	Wojciech OWCZAREK, biskup tytularny Ascalonu i pomocniczy włocławski; Antoni LAUBITZ, prepozyt gnieźnieńskiej kapituły metropolitalnej
Bernard Franciszek DEMBEK (1878-1937)	23 VII 1930	ŁOMŻA, katedra pw. św. Michała Archanioła i św. Jana Chrzciciela	Stanisław ŁUKOMSKI, biskup ordynariusz łomżyński	Stanisław Wojciech OKONIEWSKI, biskup ordynariusz chełmiński; Henryk Ignacy PRZEŹDZIECKI, biskup ordynariusz podlaski

Tadeusz Paweł ZAKRZEWSKI (1883-1961)	22 IX 1938	POZNAŃ, archikatedra pw. śś. Apostołów Piotra i Pawła	August HLOND, arcybiskup metropolita gnieźnieński i poznański, kardynał	Stanisław Andrzej ŁUKOMSKI, biskup ordynariusz łomżyński; Karol Mieczysław RADOŃSKI, biskup ordynariusz wrocławski
Paweł Czesław RYDZEWSKI (1893-1951)	13 IV 1947	ŁOMŻA, katedra pw. św. Michała Archanioła i św. Jana Chrzciciela	Stanisław Andrzej ŁUKOMSKI, biskup ordynariusz łomżyński	Karol Mieczysław RADOŃSKI, biskup ordynariusz wrocławski; Tadeusz Paweł ZAKRZEWSKI, biskup ordynariusz płocki
Czesław FALKOWSKI (1887-1969)	8 V 1949	BIAŁYSTOK, prokatedra pw. Wniebowzięcia NMP	Romuald JAŁBRZYKOWSKI, arcybiskup metropolita wileński	Michał KLEPACZ, biskup ordynariusz łódzki; Ignacy ŚWIRSKI, biskup ordynariusz podlaski (siedlecki)
Aleksander MOŚCICKI (1898-1980)	25 II 1952	BIAŁYSTOK, prokatedra pw. Wniebowzięcia NMP	Romuald JAŁBRZYKOWSKI, arcybiskup metropolita wileński	Czesław FALKOWSKI, biskup ordynariusz łomżyński; Ignacy ŚWIRSKI, biskup ordynariusz podlaski (siedlecki)
Mikołaj SASINOWSKI (1909-1982)	5 IV 1970	ŁOMŻA, katedra pw. św. Michała Archanioła i św. Jana Chrzciciela	Stefan WYSZYŃSKI, arcybiskup metropolita gnieźnieński i warszawski, kardynał	Jan MAZUR, biskup ordynariusz siedlecki (podlaski); Aleksander MOŚCICKI, biskup tytularny Doary i pomocniczy łomżyński
Tadeusz ZAWISTOWSKI (* 1930)	29 VI 1973	RZYM, bazylika św. Piotra na Watykanie	PAWEŁ VI (Giovanni Battista Montini), papież	Agostino CASAROLI, arcybiskup tytularny Kartaginy, sekretarz Rady do Spraw Publicznych Kościoła; Bernardin GANTIN, emerytowany arcybiskup Cotonou, sekretarz pomocniczy Kongregacji Ewangelizacji Narodów
Edward Eugeniusz SAMSEL (1940-2003)	30 V 1982	ŁOMŻA, katedra pw. św. Michała Archanioła i św. Jana Chrzciciela	Mikołaj SASINOWSKI, biskup ordynariusz łomżyński	Tadeusz ZAWISTOWSKI, biskup tytularny Hospity i pomocniczy łomżyński; Edward OZOROWSKI, biskup tytularny Bitettum i pomocnicz białostocki
Juliusz PAETZ (* 1935)	6 I 1983	RZYM, bazylika św. Piotra na Watykanie	JAN PAWEŁ II (Karol Wojtyła), papież	Eduardo MARTINEZ SOMALO, arcybiskup tytularny Thagary, substytut Sekretariatu Stanu Stolicy Apostolskiej; Duraisamy Simon LOURDUSAMY, emerytowany arcybiskup Bangalore, sekretarz Kongregacji Ewangelizacji Narodów

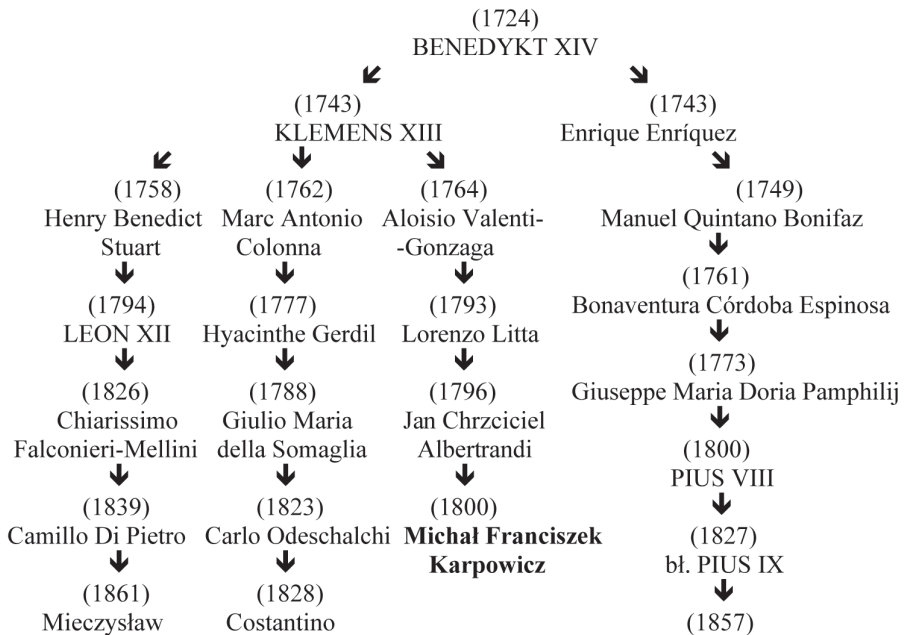
Stanisław STEFANEK (* 1936)	24 VIII 1980	SZCZECIN, katedra św. Jakuba Apostoła	Kazimierz MAJDAŃSKI, biskup ordynariusz szczecińsko-kamieński	Bolesław PYLAK, biskup ordynariusz lubelski; Jan Stefan GAŁECKI, biskup tytularny Maiuki (Maiuca)
Tadeusz BRONAKOWSKI (* 1959)	4 III 2006	ŁÓMŻA, katedra pw. św. Michała Archanioła i św. Jana Chrzciciela	Stanisław STEFANEK, biskup ordynariusz łomżyński	Wojciech ZIEMBA, arcybiskup metropolita warmiński; Tadeusz ZAWISTOWSKI, biskup tytularny Hospity, emerytowany biskup pomocniczy łomżyński

Przechodząc obecnie do przyporządkowania wyżej wskazanego grona hierarchów, wpisanych w dotychczasowe dzieje biskupstw wigierskiego, sejneńskiego i łomżyńskiego, do wyróżnianych w literaturze przedmiotu linii („rodzin”) sukcesji, stwierdzić należy na wstępie, iż do niedawna jeszcze przyjmowano, że w odniesieniu do stuleci XIX i XX ugruntował się czytelny „podział” rodzimego episkopatu (wpierw pod zaborami, a następnie – jako konsekwencja pw.ższego – w odrodzonej Polsce) na wyłącznie dwie „rodziny” sukcesji. Wywód jednej z nich, określanej mianem polskiej, miał się urywać na osobie zmarłego w 1581 r. prymasa Jakuba Uchańskiego, natomiast druga, to większościowa w skali całego Kościoła katolickiego linia rzymska, wyprowadzana od żyjącego w latach 1504-1577 kardynała kurialnego Scipione Rebiby i obejmująca również niemal wszystkich papieży z kilku ostatnich stuleci. Dopiero niedawno udało się stwierdzić, iż tak zwana linia polska jest w rzeczywistości wcześniej wyodrębnioną (jeszcze na przełomie stuleci XVI i XVII) gałęzią linii rzymskiej, a jej wywód nie wiedzie bynajmniej do wyżej wspomnianego prymasa Polski z lat 1562-1581, w związku z czym określanie jej mianem „rodziny Uchańskiego” jest w tej sytuacji błędne (u początku owej odnogi stoi na rodzimym gruncie inny prymas, Wawrzyniec Gembicki, zasiadający na stolicy św. Wojciecha w latach 1616-1624)⁷¹. Tak też do rzeczonyj polskiej gałęzi (*vel* odnogi Gembickiego) „rodziny” Rebiby przyporządkować można aż 22 spośród 25(26) uwzględnionych w obecnej analizie hierarchów. Ich łączny wywód (poczynając od pierwszego wspólnego dla wszystkich ogniwa – w tym przypadku biskupa Andrzeja Stanisława Młodziejowskiego, ordynariusza poznańskiego i kanclerza wielkiego koronnego) ukazano poniżej na schemacie.

⁷¹ Zob.: K.R. PROKOP, *Stan badań nad problematyką sakr biskupich XVI- i XVII-wiecznych metropolitów gnieźnieńskich (od Fryderyka Jagiellończyka do Michała Stefana Radziejowskiego)*, „Studia Gnesnensia” 23 (2009), s. 315-318 § VI. Por. również: tenże, *Sukcesja święceń biskupich pasterzy Kościoła legnickiego*, „Szkice Legnickie” 28 (2007), s. 317-328.

Co się tyczy pozostałych czterech (czy też pięciu, jeśli uwzględnić nuncjusza Jana Pawłowskiego, aktualnego arcybiskupa tytularnego Sejn) hierarchów, reprezentujących inne gałęzie „rodziny” Rebiby (*vel* rebibiańskiej), godzi się zwrócić w tym miejscu uwagę na istotę emendacji poczynionej w materii osoby głównego konsekrateura biskupa Stanisława Andrzeja Łukomskiego, ordynariusza łomżyńskiego z lat 1926-1948. Jeśliby bowiem trzymać się owego mylnego wskazania na kardynała Edmunda Dalbora, jako szafarza święceń biskupich rzeczonoego hierarchy, wówczas zarówno samego S.A. Łukomskiego, jak i konsekrowanych przezeń B.F. Dembka oraz P.C. Rydzewskiego umieścilibyśmy na poniższym schemacie, w sposób błędny opuszczając tym samym ich nazwiska w wywodzie polskiej gałęzi (odnogi), uważanej do niedawna za odrębną „rodzinę” sukcesji. Obecnie kwestia ta doczekała się wyjaśnienia, co z jednej strony stanowi wartość (w aspekcie poznawczym) samą w sobie, z drugiej wskazuje zarazem na potrzebę kontynuowania prac nad uporządkowaniem stanu wiedzy o sakrach i sukcesji święceń biskupich rodzimego episkopatu, która to problematyka do niedawna jeszcze prawie w ogóle nie była dostrzegana przez zdecydowaną większość współczesnych eklezjologów i historyków Kościoła.

EPISCOPAL ORDINATIONS AND APOSTOLIC SUCCESSION OF CATHOLIC BISHOPS OF WIGRY, SEJNY AND LOMZA

SUMMARY

The above article is devoted to the comprehensive presentation of the subject both of episcopal ordination (consecrations) of former and present bishops (as well ordinaries as auxiliaries) of three historically related dioceses: Wigry (erected in 1799), Sejny *vel* Augustow (erected in 1818) and Lomza (erected in 1925), as of their apostolic succession (reconstruction of episcopal ordinations' lineages). The group of hierarchs taken into consideration in our present analysis includes following members of the Roman-Catholic episcopacy: Michael Francis Karpwicz (1744-1803), John Clement Golaszewski (1748-1820), Polycarp Augustine Marciejewski (1761-1827), Ignatius Stanislaus Czyzewski (1752/53-1823), Nicolas John Manugiewicz (1754-1834), Stanislaus Henry Choromanski (1769-1838), Paul Straszyński (1784-1847), Constantine Irenaeus Lubiński (1825-1869), Peter Paul Wierzbowski (1818-1893), Anthony Baranowski (Baranauskas) (1835-1902), Anthony Karas (Karosas) (1856-1947), Romuald Jalbrzykowski (1876-1955), Stanislaus Andrew Lukomski (1874-1948), Bernard Francis Dembek (1878-1937), Thaddaeus Paul Zakrzewski (1883-1961), Paul Ceslaus Rydzewski (1893-1951), Ceslaus Falkowski (1887-1969), Alexander Moscicki (1898-1980), Nicolas Sasinowski (1909-1982), Thaddaeus Zawistowski (* 1930), Edward Eugenius Samsel (1940-2003), Julius Paetz (* 1935), Stanislaus Stefanek (* 1936) and Thaddaeus Bronakowski (* 1959). The preceding analysis concerns episcopals consecrations (date, place, principal consecrator, co-consecrators or assistants) of 25 bishops inclusively and moreover of apostolic nuncio John Romeo Pawlowski, current titular archbishops of Sejny. All these hierarchs represent different branches of so-called "Rebibian family" (designation derived from proper name of Italian cardinal Scipione Rebiba, d. 1577), including also former Polish line ("family"), in the past connected by mistake with name of archbishop James Uchanski (d. 1581), primate of Poland.